

LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2008:17

Sähköinen valvonta

Lausuntotiivistelmä

OIKEUSMINISTERIÖN LAUSUNTOJA JA SELVITYKSIÄ 2008:17

Sähköinen valvonta

Lausuntotiivistelmä

OIKEUSMINISTERIÖ
HELSINKI 2008

ISSN 1458-7149
978-952-466-777-7 (nid.)
978-952-466-778-4 (PDF)
Oikeusministeriö
Helsinki

KUVAILULEHTI

OIKEUSMINISTERIÖ

Julkaisun päivämäärä 30.9.2008

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Lausuntotiivistelmä	
Tuuli Herlin		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi Sähköinen valvonta Lausuntotiivistelmä			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä			
<p>Oikeusministeriö asetti 28 päivänä marraskuuta 2006 työryhmän, jonka tehtäväksi se antoi selvittää laajasti mahdollisuuksia sähköisten valvontamenetelmien käyttöön sekä pakkokeinoissa että rikosoikeudellisissa seuraamuksissa. Työryhmän oli selvitettävä mahdollisuuksia sähköisten valvontamenetelmien käyttöön esimerkiksi vankilan ulkopuolella suoritettavan lyhyen vankeusrangaistuksen valvonnassa sekä tutkintavankeuden vaihtoehtona toteutettavassa valvonnassa.</p> <p>Työryhmä luovutti mietintönsä (Sähköinen valvonta, OM:n työryhmämietintöjä 2007:17) oikeusministeri Tuija Braxille 5 päivänä joulukuuta 2007. Mietinnön keskeinen ehdotus on uusi valvontarangaistukseksi kutsuttava rikosoikeudellinen seuraamus, jolla voitaisiin korvata osa enintään neljän kuukauden pituisista ehdottomista vankeusrangaistuksista. Valvontarangaistus suoritettaisiin yleensä tuomitun kotona siten, että hänen sijaintiaan valvottaisiin teknisin laittein. Valvontarangaistukseen kuuluisi toimintavelvoite, joka koostuisi työstä, opiskelusta, kuntoutuksesta tai vastaavasta ohjelmasta.</p> <p>Työryhmä ehdotti lisäksi matkustuskiellon tehostamista niin, että kieltoon liitettäisiin aina sähköinen valvonta.</p> <p>Työryhmän mietinnöstä järjestettiin laaja lausuntokierros. Yhteensä 43 viranomaista tai järjestöä toimitti mietinnöstä lausuntonsa oikeusministeriölle. Yleisarviot ehdotuksesta olivat myönteisiä: valvontarangaistusta pidettiin tarpeellisena ja hyvin perusteltuna lisänä seuraamusjärjestelmään. Lausunnonantajia kuitenkin askarrutti rangaistuksen vaatavuus erilaisista sosiaalisista ja terveydellisistä ongelmista kärsivässä kohdejoukossa. Lisäksi useissa lausunnoissa oltiin huolestuneita valvontarangaistusta suorittavan rikosentekijän perheenjäsenten asemasta. Myös seuraamusjärjestelmän perusteellista kokonaisarviointia useiden osittaisuudistusten sijaan pidettiin tarpeellisena.</p> <p>Matkustuskieltoa koskeva ehdotus sai kielteisemmän lausuntopalautteen. Suurin osa asiaan kantaa ottaneista lausunnonantajista suhtautui kriittisesti työryhmän ehdotukseen sähköisen valvonnan liittämisestä kaikkiin matkustuskieltoihin, vaikka näki sähköisellä valvonnalla sinänsä käyttömahdollisuuksia myös pakkokeinoissa.</p>			
Avainsanat: (asiasanat) sähköinen valvonta, yhdyskuntaseuraamukset, matkustuskielto			
Muut tiedot tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 5/69/2005			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2008:17		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-777-7 (nid.) 978-952-466-778-4 (PDF)
Kokonaissivumäärä	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Oikeusministeriö		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIEMINISTERIET

Utgivningsdatum 30.9.2008

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Remissammandrag	
Tuuli Herlin		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes	
Publikation (även den finska titeln) Elektronisk övervakning Remissammandrag (Sähköinen valvonta Lausuntotiivistelmä)			
Publikationens delar			
<p>Referat</p> <p>Justitieministeriet tillsatte den 28 november 2006 en arbetsgrupp med uppgift att utföra en bred utredning av möjligheterna att använda elektroniska övervakningsmetoder både när det gäller tvångsmedel och i fråga om straffrättsliga sanktioner. Arbetsgruppen skulle utreda möjligheterna att använda elektroniska övervakningsmetoder t.ex. vid övervakning av korta fängelsestraff som avtjänas utanför fängelset och vid övervakning som används som alternativ till häktning.</p> <p>Arbetsgruppen överlämnade sitt betänkande (Elektronisk övervakning, JM:s arbetsgruppsbetänkanden 2007:17) till justitieminister Tuija Brax den 5 december 2007. Det centrala förslaget i betänkandet är en ny straffrättslig påföljd, kallad övervakningsstraff, som kan ersätta en del av högst fyra månader långa ovillkorliga fängelsestraff. Den dömda avtjänar i allmänhet övervakningsstraffet hemma och hans eller hennes belägenhet lokaliseras med tekniska apparater. I övervakningsstraffet ingår en verksamhetsplikt, som omfattar arbete, studier, rehabilitering eller motsvarande program.</p> <p>Arbetsgruppen föreslog vidare att reseförbudet effektiviseras så att förbudet alltid kopplas samman med elektronisk övervakning.</p> <p>Arbetsgruppens betänkande skickades ut på en bred remissrunda. Sammanlagt 43 myndigheter eller organisationer lämnade utlåtande om betänkandet till justitieministeriet. Det allmänna omdömet om förslaget var positivt: övervakningsstraffet ansågs vara ett nödvändigt och välmotiverat tillskott till påföljdssystemet. Remissinstanserna var dock något bekymrade med tanke på att straffet är rätt krävande för målgruppen, som ofta lider av olika slag av sociala problem och hälsoproblem. Dessutom uttrycktes i flera utlåtanden oro över ställningen för familjemedlemmarna till den som avtjänar övervakningsstraffet. Också en grundlig totalgenomgång av påföljdssystemet i stället för flera delreformer ansågs nödvändig.</p> <p>Den mest negativa responsen fick förslaget om reseförbudet. Merparten av dem som tog ställning förhöll sig kritiska till att elektronisk övervakning skulle kopplas samman med alla reseförbud, även om de i och för sig såg användningsmöjligheter för elektronisk övervakning också i fråga om tvångsmedel.</p>			
Nyckelord elektronisk övervakning, samhällspåföljder, reseförbud			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-numren, andra referensnumren) JM 5/69/2005			
Seriens namn och nummer Justitieministeriet, Utlåtanden och utredningar 2008:17		ISSN 1458-7149	ISBN 978-952-466-777-7 (häft.) 978-952-466-778-4 (PDF)
Sidantal	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Justitieministeriet		Förlag Justitieministeriet	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	2
2. LAUSUNTOMENETTELY	3
3. YLEISTÄ LAUSUNNOISTA	5
3.1. Lausunnonantajien yleisarviot mietinnöstä.....	5
4. YKSITYISKOHTAISET ARVIOT VALVONTARANGAISTUKSESTA	7
4.1. Rangaistuksen sijoittuminen seuraamusjärjestelmässä.....	7
4.2. Valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytykset	9
4.3. Menettely valvontarangaistusta määrättäessä	11
4.4. Rangaistuksen soveltamisasteikko	12
4.5. Rangaistuksen vaativuus ja kohdejoukko	13
4.6. Perheenjäsenten asema.....	14
4.7. Rikoksentehtävien yhdenvertaisuus	16
4.8. Toimintavelvoite ja tukitoimet.....	18
4.9. Päihteettömyys	19
4.10. Valvonta	20
4.11. Rangaistuksen ehtojen rikkominen	22
4.12. Resurssit	22
4.13. Ehdonalainen vapautuminen	24
4.14. Valvontarangaistuksen kokeiluvaihe	25
4.15. Muuta valvontarangaistuksesta	25
5. ARVIOT MATKUSTUSKIELTOA KOSKEVASTA EHDOTUKSESTA.....	28

Liite

1. JOHDANTO

Sähköistä valvontaa selvittäneen työryhmän toimikausi on jakaantunut kahteen jaksoon. Työn ensimmäinen vaihe käynnistyi heinäkuun alussa 2005 ja kesti saman vuoden loppuun. Työryhmän keskeisenä tehtävänä oli laatia ehdotus valvotussa koevapaudessa olevien vankien sähköisen valvonnan toteutustavaksi. Ensimmäisessä vaiheessa tehtävänä oli myös valvotua koevapautta koskevan asetuksen valmisteleminen yhteistyössä oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston asetustyöryhmän kanssa. Työryhmä luovutti välimietintönsä oikeusministeriölle helmikuun 7 päivänä 2006.

Oikeusministeriö asetti kokoonpanoltaan laajennetun sähköisen valvonnan toisen vaiheen työryhmän marraskuun 28 päivänä 2006. Toisen vaiheen työryhmän tehtäväksi annettiin selvittää laajasti mahdollisuuksia sähköisten valvontamenetelmien käyttöön sekä jo käytössä olevissa että vasta kehitteillä olevissa pakkokeinoissa ja seuraamuksissa. Työryhmän oli selvitettävä mahdollisuuksia sähköisten valvontamenetelmien käyttöön esimerkiksi vankilan ulkopuolella suoritettavan lyhyen vankeusrangaistuksen valvonnassa sekä tutkintavankeuden vaihtoehtona toteutettavassa valvonnassa. Ehdotusten taustaksi tuli selvittää myös sähköisen valvonnan käyttötapojen ja tekniikan kansainvälistä kehitystä. Lisäksi työryhmän tehtäväksi annettiin selvittää päihteiden käytön valvonnan tehostamista sekä valvonnan teknisiä toteutustapoja eri seuraamuksissa.

Sähköisen valvonnan II vaiheen työryhmä luovutti mietintönsä (Sähköinen valvonta, OM:n työryhmämietintöjä 2007:17) oikeusministeri Tuija Braxille joulukuun 5 päivänä 2007.

Työryhmä ehdottaa uutta vapaudessa täytäntöön pantavaa seuraamusta, joka nimettäisiin *valvontarangaistukseksi*. Ehdotuksen mukaan valvontarangaistus voitaisiin tuomita vähintään 14 päivän ja enintään neljän kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta silloin, kun yhdyskuntapalvelun tuomitsemiseen olisi este.

Valvontarangaistuksen keskeisenä sisältönä olisi tuomitulle asetettu velvollisuus pysyä kotona tai – jos hän asuu esimerkiksi laitoshoidossa - muussa asumiseen tarkoitettussa paikassa (*olinpaikkavelvoite*) kaikkina niinä aikoina, joina hänellä ei ole rangaistuksen toimeenpanosuunnitelmassa määriteltyä ohjelmaa. Olinpaikkavelvoitteen noudattamista valvottaisiin aina teknisin laittein. Valvontarangaistukseen sisältyisi aina ehdoton päihteidenkäyttökielto.

Rangaistukseen sisältyisi toimintavelvoite, joka koostuisi työstä, opiskelusta, kuntoutuksesta tai vastaavasta tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia tukevasta ohjelmasta. Toimintavelvoitteen määrä olisi vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa.

Valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksenä olisi, että seuraamus edistäisi rikosten tekijän sosiaalista selviytymistä ja ehkäisisi uusien rikosten tekemistä. Säännökset valvontarangaistuksen määräämisen edellytyksistä ehdotetaan otettavaksi rikoslain 6 lukuun ja täytäntöönpanosäännökset sisällytettäväksi uuteen erilliseen lakiin.

Työryhmä on selvittänyt myös tarvetta sähköisen valvonnan käyttöön pakkokeinojärjestelmässä. Työryhmä ehdottaa sähköisen valvonnan liittämistä kaikkiin matkustuskieltoihin.

2. LAUSUNTOMENETTELY

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto pyysi työryhmän mietinnöstä lausuntoa yhteensä 78 viranomaiselta tai järjestöltä. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja valtioneuvoston oikeuskanslerille varattiin tilaisuus antaa lausuntonsa mietinnöstä.

Tiivistelmän liitteenä on luettelo tahoista, joilta lausuntoa pyydettiin.

Oikeusministeriön kriminaalipoliittiselle osastolle toimitettiin yhteensä 43 lausuntoa. Seuraavat viranomaiset ja järjestöt antoivat ehdotuksesta lausunnon:

Valtioneuvoston oikeuskansleri

Sisäasiainministeriö
Valtiovarainministeriö
Sosiaali- ja terveysministeriö

Valtakunnansyyttäjänvirasto

Helsingin käräjäoikeus
Turun käräjäoikeus
Joensuun käräjäoikeus
Rovaniemen käräjäoikeus
Vaasan käräjäoikeus
Vantaan käräjäoikeus

Kouvolan hovioikeus

Tietosuojavaltuutettu
Stakes

Tampereen kaupungin konsernihallinto
Turun kaupungin sosiaalikeskus
Helsingin kaupunginhallitus

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos
Turun kihlakunnan poliisilaitos
Tampereen kihlakunnan poliisilaitos
Oulun kihlakunnan poliisilaitos

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta
Turun yliopisto

Kriminaalihuoltolaitoksen Helsingin aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Pohjanmaan aluetoimiston Vaasan yksikkö
Kriminaalihuoltolaitoksen Lahden aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto

Kriminaalihuoltolaitoksen Turun aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Porin aluetoimisto

Rikosseuraamusvirasto, vankeinhoidon tuloslinja
Rikosseuraamusvirasto, kriminaalihuollon tuloslinja
Rikosseuraamusvirasto, oikeudellinen yksikkö

Länsi-Suomen aluevankila
Pohjois-Suomen aluevankila

Kirkkohallitus
Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS
Kunnallinen päihdehuoltoyhdistys

Suomen Lakimiesliitto
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto
Käräjäoikeustuomarit ry
Suomen Asianajajaliitto
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry
Vankilavirkailijain Liitto VVL ry

3. YLEISTÄ LAUSUNNOISTA

Lausunnonantajien yleisarviot työryhmän ehdotuksesta olivat myönteisiä: lausunnoissa pidettiin valvontarangaistusta tervetulleena lisänä seuraamusjärjestelmään. Uutta ehdottoman vankeuden korvaavaa rangaistusta perusteltiin lausunnoissa mietinnön tapaan ennen kaikkea vankeuden haittavaikutusten välttämiseksi. Useat lausunnonantajat näkivät valvontarangaistuksen yksilöllisessä sisällössä mahdollisuuksia rikoksenteijän kuntouttamiseen ja näin myös uusintarikollisuuden vähentämiseen.

Lausunnoissa esitettiin myös jonkin verran kriittisiä arvioita valvontarangaistuksen toteuttamismahdollisuuksista. Valvontarangaistuksen ongelmakohtina nähtiin useimmiten seuraamuksen vaativuus, rikoksenteijän perheenjäsenen asema sekä puute rangaistuksen täytäntöönpanon vaatimista resursseista. Useissa lausunnoissa oltiin huolestuneita valvontarangaistuksen muodostumisesta eräänlaiseksi hyväosaisten rikoksenteijöiden eliittirangaistukseksi, koska vakinainen asunto ja säännöllinen työ tai opiskelu voivat edistää rangaistuksen piiriin valikoitumista.

Lausunnonantajia askarrutti myös valvontarangaistuksen asema seuraamusjärjestelmässä esimerkiksi yhdyskuntapalveluun verrattuna, ja tähän liittyen kaivattiin kokonaisvaltaista seuraamusjärjestelmän uudelleenarviointia. Lausunnonantajat tekivät myös erilaisia kehittämissuhteita seuraamuksen jatkovalmistelua varten. Yksityiskohtaiset arviot mietinnöstä on koottu tiivistelmän 4. jaksoon.

Työryhmän ehdotus sähköisen valvonnan liittämistä kaikkiin matkustuskieltoihin sai lausunnonantajilta ristiriitaisemman vastaanoton. Suurin osa niistä lausunnonantajista, jotka ottivat kantaa matkustuskiellon uudistamiseen, piti kuitenkin sähköistä valvontaa jossakin muodossa käyttökelpoisena lisänä matkustuskiellon valvonnassa. Ehdotettua menettelyn uudistamista niin, että vain käräjäoikeus voisi määrätä paikallaolovelvoitteen sisältävän matkustuskiellon, arvosteltiin tarpeettomasta mutkikkuudesta.

3.1. Lausunnonantajien yleisarviot mietinnöstä

Valtioneuvoston oikeuskansleri pitää lähtökohtaisesti kannatettavana työryhmän ehdotuksessa mainittua yleistä tavoitetta, että seuraamusjärjestelmää pyritään kehittämään monipuolisemmaksi ja sosiaalisesti aikaisempaa tasa-arvoisemmaksi yhteiskunnan turvallisuutta silti vaarantamatta.

Oikeuskanslerin mukaan voisi kuitenkin olla perusteltua, että yhdyskuntaseuraamuksia ja seuraamusjärjestelmän yhtenäisyyttä yleisemminkin arvioitaisiin laajempaan kokonaisuuteen. Ehdotetun kaltaisissa yksittäisissä osauudistuksissa voi olla vaarana, että seuraamusjärjestelmän yhtenäisyys kärsii ja samalla järjestelmän kokonaisuuden hallitseminen vaikeutuu.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto pitää kannatettavana työryhmän ehdotusta uuden seuraamuksen, valvontarangaistuksen luomisesta sekä ehdotusta valvontarangaistuksen valtakunnallisesta kokeilusta. Vaihtoehtojen löytäminen ehdottomille vankeusrangaistuksille on kannatettavaa vankeusrangaistusten haittavaikutusten vähentämiseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää työn lähtökohtia kannatettavina valvontarangaistuksen osalta. Vaihtoehtojen löytäminen ehdottomille vankeusrangaistuksille on keskeinen tavoite Suomen kriminaalipolitiikassa.

Kouvolan hovioikeus suhtautuu myönteisesti työryhmän ehdottamaan valvontarangaistukseen. Ehdotus on Suomessa noudatetun kriminaalipolitiikan keskeisten tavoitteiden mukainen.

Myös *Helsingin kärjäoikeus* pitää työryhmän ehdotusta kannatettavana. Valvontarangaistus on tarpeen täydentämään ja monipuolistamaan seuraamusvaihtoehtoja ehdollisen ja ehdottoman rangaistuksen välillä.

Turun kärjäoikeus pitää mahdollisena, että valvontarangaistuksen käyttöala jää esitetyillä reunaehdoilla varsin suppeaksi. Kärjäoikeus viittaa valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksiin ehdotettavassa rikoslain 6 luvun 11 a §:ssä.

Rovaniemen kärjäoikeus pitää valvontarangaistusta hyvänä uudistuksena. Kärjäoikeus arvioi kuitenkin, että ehdotetussa muodossa sitä sovellettaisiin aika harvoin.

Joensuun kärjäoikeuden käsityksen mukaan mietinnössä esitetyt ehdotukset ovat hyviä ja kannatettavia.

Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää uuden seuraamuksen käyttöönottoa hyvin perusteltuna.

Turun sosiaalikeskus pitää valvontarangaistusta ehdotuksessa esitetyin edellytyksin perusteltuna uudistuksena. Uudistus on sosiaalitoimen näkökulmasta kannatettava, etenkin kun lakiin on kirjattu selkeä tavoite rikoksenteelijän sosiaalisen selviytymisen edistämisestä.

Myös *Vaasan kärjäoikeus* pitää mietinnöstä ilmeneviä ajatuksia ja ehdotuksia kannatettavina.

Stakes pitää sähköisestä valvonnasta Ruotsissa saatuja kokemuksia siinä määrin vakuuttavina, että se kannattaa valvonnan integroimista myös suomalaisen rangaistusjärjestelmän osaksi.

Tampereen kaupunki arvioi valvontarangaistuksen voivan itsessään ehkäistä uusintarikollisuutta, koska vankeusrangaistuksen sijaan henkilölle annetaan mahdollisuus näyttää, että hän pystyy elämään yhteiskunnan sääntöjen mukaisesti.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus pitää mietintöä tärkeänä puheenvuorona yhdyskuntaseuraamusten kehittämisen puolesta. Työryhmän asettaessa oikeusministeriö on tehnyt merkittävän kriminaalipoliittisen linjauksen pyrkien kiinnittämään huomiota niihin ongelmiin, jotka ovat vaikeuttaneet yhdyskuntaseuraamusten käyttämistä sosiaalisesti laajemmin ja yhteiskunnallisesti vahvemmin kuin mitä on tähän asti tapahtunut.

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta arvioi sähköisen valvonnan olevan periaatteessa käyttökelpoinen lisä myös suomalaiseen rangaistusjärjestelmään. Tiedekunnan mukaan seuraamusjärjestelmän yhtenäisyys edellyttäisi kuitenkin suurempien kokonaisuuksien käsittelemistä samalla kertaa. Lausunnolla oleva ehdotuskin olisi paremmin arvioitavissa, jos se olisi tehty selkeämmin osana suurempaa kokonaisuutta.

Rikosseuraamusviraston vankeinhoidon tuloslinja pitää vapaudessa suoritettavien rangaistusten kehittämistä tarkoituksenmukaisena laitusrangaistuksiin liittyvien haittavaikeuksien ja niiden kalleuden vuoksi. Valvontarangaistuksella voidaan tyydyttää rankaisullisia näkökulmia, koska siihen sisältyy liikkumisvapauden rajoittaminen ja muita tiukkoja ehtoja.

Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinjan mukaan valvontarangaistus vaikuttaa hyvältä tavalta lisätä yhdyskuntaseuraamusten käyttöä päihdeongelmasta huolimatta ja vastaavasti vähentää vankeuden käyttöä. Yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden välissä on tilaa uudelle yhdyskuntaseuraamukselle.

Oulun kihlakunnan poliisilaitos korostaa poliisin näkökulmasta erityisesti vankeusrangaistuksen haittapuolta siinä, että vankeusaikana luodaan henkilökontakteja ihmisiin, joita sitten tavataan vapaana ollessa ja joiden rikosentekokynnys voi olla hyvin matala. Näiden vankilattujen joukon vähentämisellä voi olla selvä vaikutus myös uusintarikollisuuteen.

Tampereen kihlakunnan poliisilaitos pitää esitettyä uudistusta kannatettavana, jos se toteutetaan asteittain laajentamalla sitä valvotusta koevapaudesta saatujen kokemusten ja tutkimustulosten ohjaamaan suuntaan sekä hyödyntäen teknisen kehityksen mahdollisuudet.

Suomen Lakimiesliitto pitää sinällään tervetulleena vaihtoehtona uutta seuraamusta, jolla voi välttyä joutumasta vankilaan. Toisaalta voidaan esittää kysymys siitä, miksi jälleen tehdään osauudistus ja miksei seuraamusjärjestelmän kokonaisarviointia tehty rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Yhdyskuntaseuraamuksien osalta tarvitsee tehdä laaja kokonaisarvio, jossa esimerkiksi ehdollisen vankeusrangaistuksen kehittämismahdollisuudet tulee kartoittaa ja tarvittavat toimenpiteet listata ja toteuttaa.

Suomen Asianajajaliitto pitää ehdotettua uutta valvontarangaistusta hyvin perusteltuna lisänä rangaistusjärjestelmäämme. Mietintö on pääosin erittäin korkeatasoinen ja huolellisesti valmisteltu.

Kriminaalihuollon tukisäätiön arvion mukaan työryhmän ehdotus valvontarangaistuksesta on huolellisesti valmisteltu ja se asettuu luontevasti omaksi seuraamukseksi osana nykyistä rangaistusjärjestelmää ja lainsäädäntöä.

Käräjäoikeustuomarit ry pitää työryhmän mietintöä hyvin perusteltuna ja kannattaa valvontarangaistuksen käyttöönottoa.

4. YKSITYISKOHTAISET ARVIOT VALVONTARANGAISTUKSESTA

4.1. Rangaistuksen sijoittuminen seuraamusjärjestelmässä

Valtiovarainministeriön mukaan uuden seuraamuksen käyttöala olisi kirjoitettava lakiin siten, että valvontarangaistusta käytettäisiin ehdottoman vankeuden sijaan mahdollisimman laajasti. Rangaistuksen soveltamisedellytykset olisi niin ikään jatkovalmistelussa muutettava siten, että valvontarangaistus tuomittaisiin ehdottoman vankeuden sijaan aina, ellei ole laissa mainittavia syitä tuomita ehdoton vapausrangaistus.

Helsingin käräjäoikeuden käsityksen mukaan tilanteissa, joissa tuomittu on aikaisemmin suoriutunut yhdyskuntapalvelurangaistuksista, hänen mahdollisuutensa selviytyä yhteiskunnassa ovat voineet parantua siten, että hänellä olisi valmiudet opiskella tai työllistyä ja päästä itsenäisen elämän alkuun. Tällaisessa tilanteessa ehdottomaan vankeuteen tuomitseminen vaikeuttaa ja usein kokonaan katkaisee itsenäistymisprosessin. Valvontarangaistuksella voitaisiin edelleen tukea itsenäistymisprosessia siihen liitettyine tukitoimenpiteineen ja edistää henkilön mahdollisuutta selviytyä yhteiskunnan hänelle asettamista vaatimuksista.

Vaasan käräjäoikeus toteaa, että mahdollisuuksien monipuolisuus seuraamusjärjestelmässä on tuomioistuimen kannalta tietenkin pelkästään hyvä asia.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus pitää aiheellisena työryhmän huolta siitä, että valvontarangaistukselle voi muodostua ei-aiottuja kielteisiä, seuraamusjärjestelmää tiukentavia seurauksia. Työryhmän johtopäätökset pidäntymisestä valvontarangaistuksen liittämistä muihin yhdyskuntaseuraamuksiin (lukuun ottamatta kokonaan tuomionsa suorittamaan tuomittujen vaarallisten rikoksen uusijoiden ehdollista vapauttamista) ovat oikean suuntaisia.

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta katsoo, että kokemukset yhdyskuntapalvelun ja nuorisorangaistuksen aiheuttamista lajinvalintapulmista olisi tullut ottaa tämän mietinnön valmistelussa perusteellisemmin huomioon. Näyttää siltä, että mietintöä valmisteltaessa painopiste on ollut täytäntöönpanoon liittyvissä kysymyksissä. Rangaistuksen määräämiseen liittyvät ongelmat ja yhdenvertaisuusperiaate ovat jääneet aivan liian vähälle huomiolle.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta kannattaa työryhmän ehdotusta siitä, että valvontarangaistus säädetään nimenomaan omaksi rangaistuslajikseen eikä sitä pidetä vankeuden täytäntöönpanon muotona.

Tiedekunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdollisen vankeusrangaistuksen tuomitsemiselle ei ole laissa asetettu erityisiä edellytyksiä. Sitä ankarammiksi tarkoitettujen yhdyskuntapalvelun ja ehdotetun valvontarangaistuksen tuomitseminen sitä vastoin edellyttää/edellyttäisi monien ehtojen täyttymistä, mutta ankarin rangaistus eli ehdoton vankeus on taas tuomittavissa ilman erityisedellytyksiä.

Rikosseuraamusviraston vankeinhoidon tuloslinjan mukaan ehdotuksen negatiivisena vaikutuksena voitaneen pitää sitä, että uuden rangaistuksen käyttöönotto saattaa laajentaa seuraamusjärjestelmän käyttöalaa. On myös mahdollista, että rangaistuksen sisällä kasvaa paine käyttää ylimitoitettuja toimenpiteitä, joita tekniset järjestelmät mahdollistavat ja jotka voivat houkutella uutuudellaan.

Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinjan mukaan valvontarangaistuksen asema seuraamusjärjestelmässä vaikuttaa yleisesti ottaen selvältä ehdottoman vankeuden ja yhdyskuntapalvelun välissä. Yksilöllisyyden ja tuntuvuuden näkökulmat voivat kuitenkin mutkistaa asiaa. Kärjistäen sanottuna valvontarangaistus vaikuttaa vähän työssä käyvän, kotonaan viihtyvän ja vähän päihteitä käyttävän henkilön elämään ja paljon työttömän, liikkuvan ja säännöllisesti päihteitä käyttäneen henkilön elämään. Työssä käyvän kannalta voi vaikuttaa jopa edullisemmalta kieltäytyä yhdyskuntapalvelusta, joka tarkoittaa 7-8 tunnin työpalvelua vapaa-aikana, kun valvontarangaistuksessa toimintavelvoite jäisi lyhyemmäksi 40 viikkotuntin toimintavelvoitteen ylärajan vuoksi.

Kriminaalihuollon tuloslinja huomauttaa myös, että yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen suhde saattaa muuttua, jos yhdyskuntapalveluun lisätään päihdekuntoutusta vuonna 2006 mietintönsä jättäneen OM:n työryhmän ehdotuksen mukaisesti. Jos yhdyskuntapalveluun tuomitseminen edellyttäisi tulevaisuudessa erityistapauksissa sitoutumista päihdekuntoutukseen, johon liittyisi päihdeettömyysvaatimus, tämä saattaisi ylittää valvontarangaistuksen ankaruudeltaan ja vaativuudeltaan.

Valvontarangaistuksen käyttö tuntuu *Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimistosta* mielenkiintoiselta ja tervetulleelta vaihtoehdolta vankeuden vaihtoehtona tilanteissa, joissa yhdyskuntapalvelu joudutaan keskeyttämään törkeän velvollisuuksien rikkomisen perusteella ja muunnetaan ehdottomaksi vankeudeksi,.

Kriminaalihuollon tukisäätiö painottaa, että rangaistuksen käyttöala on määriteltävä riittävän täsmällisesti ja selkeästi etukäteen. Esimerkiksi valvontarangaistus saattaisi aikaa myöten korvata oikeuskäytännössä ehdollisia vankeusrangaistuksia, koska valvontarangaistuksen käyttö tuo lisäporrastusta seuraamusjärjestelmään. Yksittäisessä osauudistuksessa saattaa olla vaarana se, että rangaistusjärjestelmän yhtenäisyys heikkenee ja kokonaisuuden hallitseminen vaikeutuu. Yhtenäinen yhdyskuntaseuraamuslainsäädäntö olisi tarpeen yksittäisten osauudistusten sijaan.

4.2. Valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytykset

Kouvolan hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, ettei rikoslain 6 luvun 11 a §:n 1 momentin 3 kohdassa ole määritelty valvontarangaistuksen esteen aiheuttavia erityisiä syitä. Onko esimerkiksi tarkoitus, että aikaisemmat valvontarangaistukset muodostavat esteen uuteen valvontarangaistukseen tuomitsemiselle, jos niitä on riittävän monta? Ehdotetussa muodossa lakiteksti voi johtaa epäyhtenäiseen oikeuskäytäntöön, minkä vuoksi valvontarangaistuksen esteperusteet tulee määritellä tarkemmin. Tältä osin hovioikeus viittaa yhdyskuntapalvelua koskevaan sääntelyyn rikoslain 6 luvun 11 §:ssä, jonka mukaan ehdottomat vankeusrangaistukset ja aikaisemmat yhdyskuntapalvelurangaistukset voivat muodostaa esteen.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan tulisi aina ottaa huomioon, mistä rikoksista henkilö on tuomittu mietittäessä valvontarangaistuksen soveltuvuutta. Esimerkiksi ATK-rikollisuuden ja kunnianloukkausten tekeminen on mahdollista kotoa käsin, minkä vuoksi henkilön syyllistyttyä tämääntapaiseen rikollisuuteen valvontarangaistuksen sopivuus henkilölle määrättäväksi seuraamukseksi tulisi kyseenalaistaa.

Turun käräjäoikeus pitää epämääräisenä ehdotettua säännöstä, jonka mukaan valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksenä on, ettei valvontarangaistukselle ole erityisistä syistä aiheutuvaa estettä (rikoslain 6 luvun 11 a §:n 1 momentin 3 kohta). Säännöksen tarkempi sisältö ja tarkoitus jäävät epäselviksi.

Rovaniemen käräjäoikeus kaipaasi rikoslain 6 luvun 11 a §:n ehdotukseen esimerkin omaisia määritelmiä siitä, mikä muodostaa pykälässä mainitun erityisen syyn. Samoin käräjäoikeus kaipaava tietoa siitä, kuinka monta valvontarangaistusta henkilölle voidaan tuomita ennen kuin se muodostaa esteen, vai muodostaako se estettä lainkaan?

Rikosseuraamusviraston oikeudellinen yksikkö ehdottaa, että valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksenä olisi sosiaalisen selviytymisen edistämisen lisäksi sosiaalisen selviytymisen ylläpito.

Lisäksi oikeudellinen yksikkö toteaa, ettei mietinnössä ei ole tarkemmin pohdittu, mikä olisi este valvontarangaistuksen suorittamiselle (lakiehdotuksen 15 §). Voisiko tuomittu esimerkiksi sairaana ollessaan suorittaa valvontarangaistusta, jolloin sairauden vaatimat hoitotoimenpiteet olisivat osa toimintavelvoitteesta?

Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinjan käsityksen mukaan yksittäisten tuomitsemisratkaisujen ehdoksi ei tule panna arviota vaikuttavuudesta. Valvontarangaistuksen tuomitsemisen ehdoksi esitetään rikoslain muuttamisesta annetun lain 11 a §:n mukaan, että tätä "on pidettävä perusteltuna rikoksenteikijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi". Valvontarangaistuksen käyttö on kannattavaa ja perusteltua, vaikka sen välitöntä hyötyä ja vaikutusta sosiaaliseen selviytymiseen ja uusintarikollisuuteen ei voitaisi osoittaa. Kriminaalihuollon tuloslinja esittää, että rikoslain muutosesityksestä poistetaan 11a §:n kohta 2). Sen sijaan valvontarangaistuslain 1. tai 2. pykälään voitaisiin lisätä kuvaus valvontarangaistuksen tavoitteesta.

Kriminaalihuollon tuloslinja huomauttaa lisäksi, ettei mietinnössä ole sanottu mitään siitä, miten suhtaudutaan valvontarangaistuksen tuomitsemiseen useampaan kertaan tai sen tuomitsemiseen, jos henkilölle tuomittu valvontarangaistus on aiemmin muunnettu vankeudeksi. Ruotsissa käytössä oleva tuomitsemiskertojen rajoittaminen yhteen ei vaikuta Suomessa perustellulta. Kun tiedetään päihdeongelmien olevan kohdejoukossa erittäin yleisiä ja kun päihdeittömyysvelvoitteen rikkominen aiheuttaa aina vankeudeksi muunnon, mahdollisuuksia uudelleen yrittämiselle voisi vastaavasti olla enemmän. Ns. retkahdukset ovat päihdeongelmien hoidossa samalla oppimistilanteita. Valvontarangaistus mahdollistaa oppimista vain, jos muuntotilanteita käsitellään asiakkaiden kanssa oppimisen kannalta ja jos uusimistilanteissa-kin valvontarangaistus voidaan tuomita aina kun sille ovat normaalit edellytykset olemassa, mm. tapauskohtaisesti suunniteltu sisältö. Sitä ettei uudelleen tuomitsemisen rajoituksia asettaisi, puoltaa myös kokeiluvaiheen käyttö.

Kriminaalihuoltolaitoksen Pohjanmaan aluetoimisto selvittää, ettei rikoksen laatua ainakaan Pohjanmaalla ole pidetty yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen esteenä, RL 6 luvun 11 §:n mainitsemana muuna syynä. Periaatteessa yhdyskuntapalveluun tuleekin tuomita rikosnimikkeestä ja rikoksen laadusta riippumatta. Nyt kun yhdyskuntapalvelusta on jo pitkä kokemus, voidaan sanoa, että rikoksen laadun tulisi joissakin tapauksissa voida vaikuttaa yhdyskuntapalvelutuomiota estävästi.

Myös *Suomen Lakimiesliitto* katsoo, että RL 6 luvun 11 a §:n 1 momentin 3 kohdan sanamuoto on lainkäyttäjän kannalta erittäin avoin. Kyseistä lainkohtaa koskevat erityiset syyt tulisi esitöissä riittävällä tasolla avata.

Kunnallinen päihdehuoltoyhdistys ry kannattaa valvontarangaistuksen tavoitetta rikoksenteikijän sosiaalisen selviytymisen edistämisestä ja uusien rikosten ehkäisemisestä. Yhdistys pitää tavoitteen toteutumisen arviointia ennen tuomion täytäntöönpanoa kuitenkin haasteellisena tehtävänä ja kysyy, minkälaisin välinein ja minkälaisella asiantuntemuksella tätä arviointia aiotaan tehdä.

Suomen Asianajajaliitto hyvin tärkeänä, että valvontarangaistus voidaan määrätä ainoastaan tuomittavan suostumuksen perusteella ja että sama sääntelyperiaate pysytetään jatkossakin mahdollisten uusien sähköiseen valvontaan rakentuvien rangaistusmuotojen osalta.

Käräjäoikeustuomarit ry pitää rikosentekijän kanssa asuvien täysi-ikäisten henkilöiden suostumista valvontarangaistuksen tuomitsemiseen moniselitteisenä tuomitsemisen edellytyksenä. Eri perhe- ja asumistilanteista johtuen voi kanssa asuvien henkilöiden määrittelyminen olla tulkinnanvaraista. Valvontarangaistuksesta annettavan lain 4 § 3 momentin määräyksessä, jonka mukaan kriminaalihuoltolaitoksen on asiasta laadittava selvitys, on edellytetty samassa asunnossa asuvien täysi-ikäisten suostumusta. Ilmaukset "kanssa asuva" ja "samassa asunnossa asuva" ovat merkitykseltään erilaisia. Selvempi on käsite "samassa asunnossa asuva", jonka voisi ottaa myös rikoslain 6 luvun 11 a § 2 momenttiin "kanssa asuva" -ilmauksen tilalle.

4.3. Menettely valvontarangaistusta määrättäessä

Kouvolan hovioikeus toteaa, että ehdotettu 16 §:n 2 momentti tulisi laatia samansisältöisenä kuin yhdyskuntapalvelusta annetun lain 10 §. Tällöin olisi selvää, että asia käsitellään istunnossa. Valvontarangaistukseen tuomitulle varattaisiin tilaisuus tulla kuulluksi lausunnon antamisen sijaan, sekä hänen ollessaan poissa tuomiota julistettaessa hänelle olisi välittömästi ilmoitettava asian päättymispäivä ja tuomioistuimen ratkaisu sekä lähetettävä muutoksenhakuohjeet.

Helsingin käräjäoikeus kannattaa työryhmän ehdotusta siitä, että valvontarangaistuksen voisi määrätä vain tuomioistuimien. Kysymys on henkilön perusoikeuksien rajoittamisesta.

Vantaan käräjäoikeus pitää puolestaan käräjäoikeuden kannalta kaikin tavoin selkeimpänä ja yksinkertaisimpana niin sanottua Ruotsin mallia, jossa tuomioistuimien tuomitsee vain vankeutta ja täytäntöönpanoviranomaiset sallivat sitten omalla harkinnallaan osalle tuomituista mahdollisuuden rangaistuksen suorittamiseen valvontarangaistuksena.

Joensuun käräjäoikeus haluaa kiinnittää huomiota siihen, että mietinnössä ei ole otettu millään tavoin kantaa, voidaanko valvontarangaistus tuomita myös kirjallisessa menettelyssä. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan mitään estettä valvontarangaistuksen tuomitsemiseen kirjallisessa menettelyssä ei pitäisi olla.

Käräjäoikeuden kokemuksen mukaan rikoksesta epäillyt suhtautuvat välinpitämättömästi kriminaalihuoltolaitoksen kutsuihin saapua yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitykseen. Tämä aiheuttaa käräjäoikeuksille ylimääräistä työtä käsittelyjen peruuttamisina tai lykkäyksenä, koska hovioikeuden vallitsevan käytännön mukaan rikoksesta epäillyllä on "korostettu oikeus" saada itsestään tehdyksi soveltuvuusselvitys, vaikka he suhtautuisivat Kriminaalihuoltolaitoksen kutsuihin välinpitämättömästi.

Valvontarangaistus selvitys on käytännössä ehdoton edellytys valvontarangaistuksen tuomitsemiselle. Joensuun käräjäoikeuden mielestä olisi harkittava sitä, tulisiko valvontarangaistuksesta annettavan lain 4 §:ssä määrätä, jos rikoksesta epäilty ei Kriminaalihuoltolaitoksen todisteellisesta kutsusta huolimatta saavu valvontarangaistus selvityksen tekemiseen, että hänellä ei ole oikeutta vaatia enää valvontarangaistus selvityksen tekemistä, ellei hän näytä toteen sitä, että hänellä on ollut laillinen este saapua valvontarangaistuksen soveltuvuus selvitykseen.

Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinja katsoo, että joutuisuusperiaate ei voi olla ehdoton silloin, kun seuraamusvaihtoehtojen kunnollinen käsittely vaatii aikaa. Prosessin joutuisuus liittyy myös muuntotilanteisiin, joissa kaikkien etu olisi saada ratkaisu mahdolli-

simman nopeasti. Lausunnonantaja pitää erittäin hyvänä, että käsittely alioikeudessa olisi mahdollista yhden tuomarin käsittelyssä tai jopa kansliapäätöksenä. Lisäksi kriminaalihuollon tuloslinja pitää tarpeellisena selvittää valitusoikeuden rajoittamista näissä tapauksissa.

4.4. Rangaistuksen soveltamisasteikko

Valtioneuvoston oikeuskansleri pitää aiheellisena pohtia perusteluja sille, että valvontarangaistus voitaisiin tuomita enintään neljän kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta, kun taas yhdyskuntapalvelurangaistus voidaan nykyisin tuomita enintään kahdeksan kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Olisi siis olemassa sellaisia tilanteita, joissa rikoksentehtyjä voitaisiin ehdottoman vankeuden sijasta tuomita yhdyskuntapalvelurangaistukseen, mutta tuomion ankaruuden johdosta kyseeseen ei voisi tulla valvontarangaistus, joka kuitenkin olisi yhdyskuntapalvelua tuntuvampi seuraamus.

Kouvolan hovioikeus pitää tarpeettomana ehdotetun rikoslain 6 luvun 11 a §:n mainintaa vähintään 14 päivän vankeusrangaistuksesta. Yhdyskuntapalvelua koskevassa 6 luvun 11 §:ssä ei vankeuden vähimmäismäärää (yleinen minimi) lausuta.

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta katsoo, että ehdotettua neljän kuukauden ylärajaa voitaneen puoltaa siinä tapauksessa, että valvontarangaistus käynnistetään kokeilulailla. Poissuljettuna ei tulisi pitää sitäkään, että raja oli sama kahdeksan kuukautta vankeutta muunnettaessa ehdotonta vankeutta joko valvontarangaistukseksi tai yhdyskuntapalveluksi.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta pitää jossain määrin ongelmallisena sitä, vaikka valvontarangaistus on tarkoitettu yhdyskuntapalvelua ankarammaksi rangaistukseksi, se olisi tuomittavissa vain korkeintaan neljän kuukauden pituisen ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta, kun yhdyskuntapalvelu on tuomittavissa korkeintaan kahdeksan kuukauden pituisen ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta.

Suomen Lakimiesliitto kysyy, voisiko jatkovalmistelussa vielä harkita kahdeksan kuukauden maksimia vankeusrangaistukselle, joka voitaisiin muuntaa valvontarangaistukseksi. Raja olisi yhdenmukainen yhdyskuntapalvelun kanssa ja näin ollen kenties loogisempi.

Myös *Suomen Asianajajaliitto* ehdottaa, että muunnettavaksi soveltuvan vankeusrangaistuksen enimmäispituus säädettäisiin neljän kuukauden sijasta kahdeksaksi.

Kriminaalihuollon tukisäätiönkin mukaan olisi johdonmukaista, että valvontarangaistus olisi soveltamisrajoiltaan rajattu vastaavasti kuin yhdyskuntapalvelussa.

Samoin *Käräjäoikeustuomarit ry* ehdottaa harkittavaksi mahdollisuutta nostaa valvontarangaistuksen enimmäismäärä kahdeksaan kuukauteen. Tämä voisi olla tarpeen tilanteissa, joissa tuomittavaksi tulee samalla kertaa useampia tekoja.

Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto pitää työryhmän ehdottamaa enintään 4 kuukauden pituutta harkittuna valvontarangaistuksen vaativan sisällön ja muodon huomioon ottaen verrattuna esimerkiksi yhdyskuntapalvelun enimmäispituuteen.

4.5. Rangaistuksen vaativuus ja kohdejoukko

Helsingin käräjäoikeuden mukaan on oletettavaa, että valvontarangaistusta voidaan soveltaa vain osaan tarkoitettusta kohderyhmästä. Henkilö, joka voimakkaan päihdeongelmansa vuoksi ei ole kyennyt suoriutumaan yhdyskuntapalvelusta, tuskin suoriutuu valvontarangaistuksesta. Valvontarangaistus ei myöskään käytännössä onnistune niissä tapauksissa, joissa aikaisempi yhdyskuntapalvelu on muunnettu ehdottomaksi vankeudeksi. Ei voida olettaa, että tällainen henkilö suoriutuisi valvontarangaistuksesta, joka vaatii tuomitulta nimenomaan pitkäjänteisyyttä ja yhteistyökykyä viranomaisten kanssa. Valvontarangaistuksen suorittaminen tuskin on mahdollista kaikkien ammattiryhmien osalta eikä esimerkiksi kaikkien masentuneiden henkilöiden voida olettaa jaksavan suoriutua säännöllisestä toimintavelvoitteen suorittamisesta. Työryhmän mietinnössä esitetyt valvontarangaistuksen käyttöä puoltavat seikat ovat kuitenkin niin painavat, että valvontarangaistusta on ainakin syytä kokeilla.

Vaasan käräjäoikeus toteaa työryhmän tavoin, että seuraamuksen kohteiksi sopivien henkilöiden ”löytäminen” on ilmeisesti aikamoisen vaivannäön takana.

Vantaan käräjäoikeus toteaa yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen estyvän yleisimmin rikoslain 6 luvun 11 §:n 2 momentin nojalla sen vuoksi, ettei rikoksenteijän syytä tai toisesta voida olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta. Nyt ehdotettu vaihtoehtoinen rangaistusmuoto ei ilmeisesti koske tätä valtaosaa tapauksista, kun yhdyskuntapalvelun esteperusteina viitataan rikoslain 6 luvun 11 §:n 1 momentin esteisiin, joita ovat 1) täytäntöönpanossa olevan aikaisemman pitkän vankeusrangaistuksen viivästysvaikutus, 2) aiempien yhdyskuntapalvelujen lukuisuus, joka osoittaa ettei rikoksenteijä ole ojentunut yhdyskuntapalvelulla ja 3) muut painavat syyt, joita ovat lähinnä a) aikaisempien rikosten samankaltaisuus, joka osoittaa ettei rikoksenteijä ole ojentunut vankeusrangaistuksillakaan ja b) aikaisemmat yhdyskuntapalvelurikkomukset. Täytäntöönpanossa olevan aikaisemman pitkän vankeusrangaistuksen viivästysvaikutus estänee myös valvontarangaistukseen tuomitsemisen (ehdotetun uuden rikoslain 6 luvun 11 a §:n 1 momentin 3 kohdan este: erityinen este valvontarangaistukseen tuomitsemiselle). Uuden vaihtoehtoisen rangaistuksen lähes ainoaksi kohderyhmäksi jäänevät siten ne rikoksenteijät, joiden aiempien yhdyskuntapalvelujen lukuisuus osoittaa, etteivät he ole ojentuneet yhdyskuntapalvelulla. Voikin kysyä, onko tämä riittävän merkittävä kohderyhmä uuden rangaistusseuraamuksen käyttöönotolle.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta pitää ilmeisenä, että niin sanotun suuren yleisön keskuudessa ehdotetun uudistuksen toteuttaminen tullaan katsomaan erittäin merkittäväksi rangaistusjärjestelmän lievennykseksi. Uudistuksen ”markkinointi” tulee siten olemaan haastava ja samalla myös tarpeellinen tehtävä, sillä rangaistusjärjestelmän hyväksyttävyyden on yleisen lainkunnioituksen kannalta tärkeää.

Koska valvontarangaistuksellakin olisi muiden rangaistuslajien tapaan muun ohessa myös rankaisullinen tarkoitus, tiedekunta pitää periaatteellisesti ongelmallisena merkityksen antamista sille, miten todennäköisesti tuomittu suoriutuu rangaistuksen täytäntöönpanosta.

Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinjan mukaan valvontarangaistuksen kohdejoukkoa on tarpeen hahmottaa tarkemmin. Kohdejoukon Ruotsissa on arvioitu aiheellisesti olevan erilainen kuin tulisi olemaan Suomessa. On ennakoitavissa, että Suomessa valvonta-

rangaistuksen kohderyhmällä olisi useammin ja vaikeampia päihdeongelmia ja suurempi rikoksenuusimisriski.

Kriminaalihuollon tuloslinjan näkemyksen mukaan mahdollisuus suorittaa valvontarangaistus laituskuntoutuksessa ansaitsee perusteellisemman käsittelyn tärkeytensä vuoksi. Mikäli esityksessä säilytetään mahdollisuus valvontarangaistuksen suorittamiseen kuntoutuslaitoksessa asuen, kokeilun aikana on syytä seurata tämän mahdollisuuden käyttöä mm. rankaisullisuuden toteutumisen näkökulmasta.

Myös *Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto* pitää haastavana kysymyksenä, mikä osa suunnitellusta kohdejoukosta täyttää valvontarangaistuksen soveltuvuuden kriteerit ja kuinka heidän kohdallaan saadaan valvontarangaistus toimivaksi, ehdot täyttäväksi ja vaikuttavaksi rangaistusseuraamukseksi. Valvontarangaistuksen sisältö on tehty aika vaativaksi koskien niin rikoksenteekijää kuin viranomaisiakin.

Kriminaalihuoltolaitoksen Pohjanmaan aluetoimisto tuo esiin, että yhdyskuntapalvelun suorittajissa on viime vuosina ollut entistä enemmän hyvinkin iäkkäitä heikkokuntoisia ratti-juopumuksesta tuomittuja henkilöitä. Heidän kohdallaan sosiaalisen selviytymisen edistäminen on kyseenalaista, vaikka muutoin valvontarangaistus sopisi paremmin kuin yhdyskuntapalvelu.

Kriminaalihuoltolaitoksen Turun aluetoimisto pitää rangaistusta kyseiselle kohdejoukolle sisällöllisesti vaativana. Rangaistuksen suorittaminen tulee oletettavasti olemaan vaikeaa ja keskeyttäminen yleistä.

Myös *Kriminaalihuoltolaitoksen Porin aluetoimisto* pitää rangaistusta kohderyhmä huomioon ottaen hyvin massiivisena, raskaana, ehdottomana ja ankarana.

Suomen Lakimiesliitto toteaa, että suurelle yleisölle voi olla vaikeaa nähdä valvontarangaistus ankarana seuraamuksena, vaikka se sitä tuomitulle olisikin. Se, miten rangaistuksen sisällöstä ja sen säätämisen perusteista tiedotetaan, on avainasemassa siinä, miten valvontarangaistus suurelle yleisölle ”markkinoidaan”.

Kunnallinen Päihdehuoltoyhdistys ry huomauttaa, ettei mietinnössä ole puututtu mielenterveysvaikeuksiin, jotka ovat hyvin yleisiä päihteiden ongelmakäyttäjillä.

4.6. Perheenjäsenten asema

Sosiaali- ja terveysministeriö painottaa, että hankittaessa samassa taloudessa asuvan henkilön suostumusta valvontarangaistukseen suostumuksen aitouteen tulee käytännön toiminnassa kiinnittää erityistä huomiota. Myös muissa kuin niissä rikoksissa, joissa samassa taloudessa asuva on kyseisen rikoksen uhri, parisuhteeseen tai lapsi-vanhempi -suhteeseen voi liittyä valta- ja hyväksikäyttösuhteita, jolloin suostumus annetaan painostuksen alaisena.

Ministeriö katsoo, että velvoite selvittää lapsen mielipide tulisi ulottaa myös alle 12-vuotiaisiin, joilla saattaa myös olla perheen arkitodellisuuteen pohjautuva perusteltu näkemys asiasta. Lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan 1. kohdan mukaan sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Sama velvoite sisältyy myös perustuslain 6 §:n

3 momenttiin. Sääöstasolla tulisi olla normit siitä, miten lapsen mielipide käytännössä selvitetään ja kirjataan. Tärkeää on, että lapsen mielipiteen selvittää ja painoarvon arvioi henkilö, jolla koulutuksen ja työkokemuksen perusteella on taito puhuttaa lasta ikätason mukaisin tavoin ja edellytykset arvioida ja tulkita lapsen viestintää.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan 1. kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Helsingin käräjäoikeus esittää harkittavaksi, tulisiko samassa asunnossa asuvien suostumusta lainkaan vaatia edellytyksenä valvontarangaistuksen määräämiselle. Rikoksentekejä voi asua erilaisissa yhteismajoitustiloissa, jolloin esityksen mukaan suostumus tulisi saada yhdessä asuvilta täysi-ikäisiltä henkilöiltä, vaikka henkilöillä ei olisi muuta yhteistä kuin yhteinen osoite. Toisaalta perheen muut jäsenet voisivat estää valvontarangaistuksen kiusantekomiellessä kieltäytymällä suostumuksen antamisesta valvontarangaistuksen suorittamiseen.

Stakesin näkemyksen mukaan lakiesityksen jatkotyöskentelyssä tulee selvittää, missä määrin asuntoon milloin tahansa tehtävät valvontakäynnit vaarantavat valvottavan kanssa samassa taloudessa asuvien henkilöiden ja perheenjäsenten perustuslailla turvattua kotirauhaa ja voidaan valvonta turvata joillakin muilla keinoin.

Stakes katsoo, että sääntelyn tulee turvata perheenjäsenten ja erityisesti lasten asema siten, että he eivät enempää konkreettisesti kuin oman kokemuksensa perusteella muodostu osaksi valvontakoneistoa. Valvontarangaistuksen toteuttamistavasta seuraa, tuomitun kanssa samassa taloudessa asuvat (koti, henkilö) tulevat integroiduiksi osittain rangaistusjärjestelmään ellei samalla kiinnitetä erityistä huomiota heidän asemaansa. Jos rangaistustaan suorittava perheenjäsen rikkoo esimerkiksi päihteiden käytön kieltä tai liikkuu vastoin hänelle asetettuja rajoituksia, perheenjäsenten asema suhteessa valvontajärjestelmään voi muodostua ongelmalliseksi. Perheenjäsenten suostumusta koskevassa sääntelyssä tulisi lisäksi ottaa huomioon täysi-ikäisten vajaavaltainen asema.

Valvontarangaistuksen täytäntöönpanotapaa harkittaessa tulee punnita valvontarangaistuksesta saatavia hyötyjä niihin haittoihin, joita kotona tapahtuva rangaistuksen suorittaminen aiheuttaa erityisesti perheessä olevien lasten kannalta tai esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa valvottava asuu iäkkäiden vanhempiansa luona. Rangaistusta ei tulisi voida suorittaa valvontarangaistuksena, jos se on vastoin lasten etua.

Stakes kiinnittää sosiaali- ja terveysministeriön tapaan huomiota myös lasten kuulemista koskeviin säännöshdotuksiin. Säännöksiä tulee tarkentaa lastensuojelulain (417/2007) mukaisiksi, ja myös alle 12-vuotiaan lapsen toivomukset tulee selvittää. Valvontarangaistusselvitykseen tulee kirjata lasten kuulemistapa ja heidän mielipiteensä asiassa sekä mahdollisen kuulematta jättämisen perustelu.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen näkemyksen mukaan on huolehdittava siitä, että kontrolli ja tuki pysyvät selvästi omina alueinaan. Tuomitun lähipiiriin kuuluvien tuen antajien rooliin ei tule sekoittua rankaisijan ja kontrolloijan rooliin kuuluvaa. Rankaisijan rooli kuuluu viranomaiselle. Viranomaisen rooli on niin vahva, että perheenjäsenten ja muiden tuomitun lähipiiriin kuuluvien mahdollisuutta olla tukena rangaistulle seuraamisen aikana on viranomaisten toimesta tuettava. Vankien perheenjäsenten ristiriitainen ja monelta osin viranomaistoimin hankaloitettu rooli vankeusrangaistusta suorittavien omaistensa

tukena on varoittava esimerkki siitä, miten helposti lähiomaiset voivat syrjäytyä viranomaisjohtoisessa toimintajärjestelmässä – jossa samanaikaisesti sanallisella tasolla korostetaan perheen roolia.

Rikosseuraamusviraston vankeinhoidon tuloslinja pitää seuraamuksen olennaisena haittana sitä, että tuomitun perhe joutuu jossain määrin sen kohteeksi. Perheenjäsenille kieltäytyminen voi olla vaikeaa, jos tuomittu painostaa heitä suostumaan asunnon käyttämiseen seuraamuksen toimeenpanoon.

Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinjan käsityksen mukaan lapsen edun arvioimisen valvontarangaistusta harkittaessa ja lapsen kuulemisen tulisi kuulua lastensuojeluviranomaisille, jotka välittäisivät tiedon Khl:lle. Tätä puoltaa lapsen kuulemisen vaatima erityisosaaminen sekä se, että lastensuojeluviranomaisten on syytä olla tietoisia lapsen tilanteesta.

Kriminaalihuollon tuloslinja toteaa olinpaikkavelvoitteen vaikuttavan myös tuomittavan omaisiin, ja tämä tulee ottaa huomioon valvontarangaistusselvityksessä. Parhaassa tapauksessa valvontarangaistuksella voi olla myönteistä vaikutusta muidenkin kuin tuomitun elämään, päihteiden käyttöön ja kuntoutumiseen, päinvastaisessa tapauksessa rangaistusta joutuvat suorittamaan myös perheen jäsenet.

Myös *Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto* on kiinnostunut siitä, käytetäänkö lasten kuulemisessa muita ammattilaisia vai koulutetaanko Khl:n työntekijöitä.

Suomen Lakimiesliiton mukaan valvontarangaistuksen käyttöönotto edellyttää periaatteellisella tasolla vakavaa keskustelua siitä, millä edellytyksillä rangaistus voidaan suorittaa kotona ja miten siinä tapauksessa turvataan muiden perheessä/asunnossa asuvien turvallisuus. Tuomitun tai hänen tuttavapiirinsä perheenjäsenen kohdistaman painostuksen ehkäiseminen on tärkeä käytännön haaste. Mahdollista on myös, että joku samassa asunnossa asuva ei kiusantekomielessä anna suostumustaan valvontarangaistuksen suorittamiseen.

Lisäksi Lakimiesliitto pohtii, miten menetellään tilanteessa, jossa tuomitun perheenjäsenet eivät päästä viranomaisia sisään asuntoon. Valvontarangaistuslain 21 § koskee vain tuomitua.

Myös *Kriminaalihuollon tukisäätiö* katsoo, että kontrollikäynnit työpaikoilla ja kotona voivat muodostua ongelmaksi. Perheen yhteinen koti muodostuu tällä tavalla eräänlaiseksi rangaistuspaikaksi, jossa saattaa tuomitun lisäksi asua puoliso ja pieniä lapsia.

4.7. Rikoksenteekijöiden yhdenvertaisuus

Valtioneuvoston oikeuskansleri arvioi, että oman kodin soveltuminen rangaistuksen täytäntöönpanoa varten voi asettaa rikoksenteekijät eriarvoiseen asemaan toisiinsa nähden siitäkkin huolimatta, että rangaistuksen aikaiseksi asuinpaikaksi voidaan määritellä esimerkiksi päihdekuntoutusta järjestävä laitos. Työryhmä toteaa pitävänsä yhdenvertaisuusnäkökohdasta tärkeänä, että viranomaiset mahdollisuuksiensa mukaan auttavat rikoksenteekijää asumisen järjestämisessä. Mitä toteamus käytännössä tarkoittaa, jää kuitenkin valitettavan avoimeksi.

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta pitää uudistuksen suurena periaatteellisena kysymyksenä suhtautumista siihen, että koti on samalla myös vankila. Ongelmaksi asian te-

kee se, että tällainen rangaistus eriarvoistaa ihmisiä. Kaikilla ei ole kotia tai jos on, niin se ei jostakin syystä sovellu täytäntöönpanopaikaksi. Tämän vuoksi on hyvä, että ehdotuksessa on kodin rinnalla mainittu myös muu asumiseen soveltuva paikka. Onkin tarpeen pitää huoli siitä, että sähköisen valvonnan täytäntöönpanoa varten on myös asuntola- tai hoitolaitospaikkoja.

Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan käsityksen mukaan yhdenvertaisuussyistä ei voida asettaa sellaista vaatimusta, että valvontarangaistukseen tuomittavalla olisi seuraamuksen aikana työ- tai opiskelupaikka (s. 49).

Myös *Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinjan* mukaan rangaistuksen suorittamiseen soveltuva asunto nostaa esiin yhdenvertaisuusnäkökulman. Oikeus asumiseen tulee olla jokaisella, mutta sen kytkeminen rangaistuksen suorittamiseen on monimutkainen periaatteellinen ja käytännöllinen kysymys.

Kriminaalihuollon tuloslinja katsoo valvontarangaistuksen nostavan esille uusia periaatteellisia kysymyksiä, joihin ei esimerkiksi yhdyskuntapalvelussa ole tarvinnut ottaa kantaa. Valvontarangaistuksessa mm. kysymys rankaisullisuuden ja kuntoutuksellisuuden suhteesta asetuu uudella tavalla, kun mietinnön mukaan täytäntöönpanopaikka voi olla myös kuntoutusta järjestävä laitos. Mahdollisuus suorittaa valvontarangaistus laitospääntöänsä ansaitsee perusteellisemmän käsittelyn tärkeytensä vuoksi. Myös yksilöllisyyden suhde rankaisullisuuteen kaipaa lisäkäsittelyä.

Kriminaalihoitolaitoksen Lahden aluetoimisto toteaa, että vaikka kuntien ja kolmannen sektorin toimenpitein on pystytty parantamaan päihteiden käyttäjien ja rikoksista rangaistujen asunto-oloja, ovat monet asunnot sosiaalisina yhteisinä ja ympäristöinä sellaisia, että työryhmän kuvailema valvontarangaistuksen toimeenpano ei olisi niissä mahdollista. Kaikki eivät kuitenkaan voi suorittaa valvontarangaistusta päihdelaitoksessa.

Stakesin näkemyksen mukaan rikoksesta tuomittuja ei voida asettaa eriarvoiseen asemaan sillä perusteella, ettei heillä ole asuntoa. Ottaen huomioon PL 6 §:n yhdenvertaisuussäännös sekä 22 §:n säännös julkiselle vallalle asetetusta velvoitteesta perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumiseen, tuomitulle tulisi aina järjestää valvontarangaistuksen edellyttämä kuntoutus- tai muu laitospaikka silloin, kun hänellä ei ole asuntoa ja muut valvontarangaistuksen edellytykset täyttyvät.

Myös *Kriminaalihuollon tukisäätiön* mukaan tasavertaisuuden toteutuminen muodostunee ongelmaksi. Miten heikompiosaisille taataan toimivat hoito, kuntoutus ja tukitoimet? Sopi-mushoito voisi olla parempi vaihtoehto sähköisen valvonnan sijaan. Vaarana on se, että valvontarangaistuksen käyttö rajoittuu hyväosaisten rattijuoppojen rangaistukseksi.

Käräjäoikeustuomarit ry:n mukaan valvontarangaistusta voidaan tietyllä tavalla pitää seuraamuksena, joka luo eriarvoisuutta rangaistukseen tuomittavien kesken. Suuri osa vastaajista jää terveydentilaan, asumiseen jne liittyvien tuomitsemisen edellytysten puuttuessa valvontarangaistuksen soveltamisen ulkopuolelle.

4.8. Toimintavelvoite ja tukitoimet

Helsingin käräjäoikeus pohtii toimintavelvoitetta niissä tilanteissa, joissa henkilön työ on matkatyötä ja vaatii kotimaan tai ulkomaan matkoja. Kaikenlaisen työn tekemisen pitäisi lähtökohtaisesti olla mahdollista valvontarangaistuksen aikana. Tätä vaatii henkilöiden tasa-arvoinen kohtelu. Ehdotuksen matkustuskieltoa koskevassa osassa on otettu kantaa oikeuteen poistua määrätyltä paikkakunnalta työssäkäynnin vuoksi. Vastaavanlaisen tilanteen mahdollisuutta tulisi pohtia myös toimintavelvoitteen osalta. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, ettei kaikenlainen työssäkäynti sovellu suoritettavaksi toimintavelvoitteena.

Helsingin käräjäoikeus pitää erityisen kannatettavana ehdotusta siitä, että asunnottomilla olisi mahdollisuus suorittaa valvontarangaistus esimerkiksi päihdekuntoutusta järjestävässä laitoksessa. Yhdyskuntapalvelun suorittaminen asunnottomana on ollut vaikea toteuttaa.

Vantaan käräjäoikeus ihmettelee, miten toimintavelvoitteen enimmäismäärä 40 tuntia riittää sekä työntekoon, valvontatapaamisiin että muuhun ohjelmaan.

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että valvontarangaistuksen sisältöön ja tuomitun velvollisuuksiin saattaa sisältyä tarpeita suojata rangaistukseen tuomitun yksityisyyttä. Tämä saattaa korostua ennen kaikkea toimintavelvoitteen yhteydessä. Ainakin työelämässä olisi otettava huomioon se, että muut työntekijät eivät tulisi tietoisiksi siitä, että joku suorittaa rangaistustaan työpaikalla. Toinen merkittävä seikka on se, että työnantajataholla henkilötietoja käsittelevät todella vain ne, jolle tehtävä kuuluu. Tietosuojavaltuutetun mielestä tähän sisältyy vielä erityinen huolellisuusvelvoite.

Tietosuojavaltuutettu pitää selvittämisen arvoisena esimerkiksi naapuruston vaikutusta rangaistuksen onnistuneeseen suorittamiseen.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus toteaa, että seuraamuksen sosiaalisesti korjaavalle vaikuttavuudelle on tuskin eduksi sellainen valvontarangaistuksen käyttö, joka muodostuisi sosiaalisen syrjäyttämisen kaltaiseksi menettelyksi. Silloin vankilalaitos vain vaihtuisi kotiin vankilana. Sen sijaan valvontaan liittyvään toimintavelvoitteeseen tulisi sisältyä työn tai opiskelun lisäksi myös arkista sosiaalista liittymistä tukevia elementtejä.

Rikosseuraamusviraston vankeinhoidon tuloslinja pitää tukiluonteisen toiminnan järjestämistä olennaisen tärkeänä seuraamuksen suorittamisen ja kuntoutumisen kannalta. Seuraamus ei saa rakentua pelkästään tekniikan käyttöön, vaan hyvä inhimillinen vuorovaikutus on ehdottoman tärkeää rikoksen uusimisen vähentämisessä.

Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinjan mukaan toimintavelvoitteen laajuus ja sisältö tarvitsevat tarkempaa määrittelyä tasapuolisuuden ja vaikuttavuuden varmistamiseksi. Rikosten ja elämäntilanteen viikoittaisten käsittelytuntien kuuluminen rangaistukseen olisi perusteltua työssäkävienkin kanssa, koska rangaistus on yleensä tuomittu useampikertaisesta uusimisesta, johon olisi pyrittävä vaikuttamaan. Toimintavelvoitteen enimmäistuntimäärää tulisi näin ollen voida poikkeustilanteissa nostaa. Ratkaistava on myös, miten suhtaudutaan työnantajasta lähtöisin olevaan ylityöhön tai urakkatyöhön, jossa tuntimäärä saattaa nousta viikossa yli 40.

Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto kysyy, miten otetaan huomioon salassapito- ja leimaantumisen, kun rangaistu on työssä tai opiskelee. Miten saadaan aikaan yhteistyö näiden tahojen kanssa? Aluetoimiston käsitys on, että hyvin vaikeiden päihde- tai muiden ongelmien kanssa kamppaileville rangaistuille 10 tunnin toimintavelvoite voi olla vaikea järjestää. Tavoite on kuitenkin hyvä.

Kriminaalihuoltolaitoksen Lahden aluetoimiston käsityksen mukaan on vielä pohdittava, onko valvontarangaistus sosiaalialan työn näkökulmasta liian kontrollipainotteinen.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n näkemyksen mukaan valvontarangaistukseen liittyvä olinpaikkavelvoite ja toimeenpanosuunnitelmassa määriteltävä toimintavelvoite sekä ehdoton päihdeiden käyttökielto antavat hyvät mahdollisuudet uuden seuraamuksen onnistuneelle läpiviennille.

4.9. Päihteettömyys

Valtioneuvoston oikeuskansleri arvioi työryhmän ehdottaman, sinänsä kannatettavan, päihdeiden täyskiellon voivan aiheuttaa tuomitulle ongelmia selviytyä rangaistuksen täytäntöönpanosta. Tämän vuoksi oikeuskansleri kannattaa ehdotusta siitä, että rangaistuksen aikaiseksi asuinpaikaksi voitaisiin määritellä esimerkiksi päihdekuntoutusta järjestävä laitos.

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo päihteettömyyden toteamisen asettavan valvonnalle tiukat vaatimukset. Samassa taloudessa asuvat henkilöt tai mahdollisesti tukiasunnossa asuvien osalta asumisen tukihenkilöt joutuvat helposti ristiriitaiseen tilanteeseen, jos he havaitsevat sellaista päihdeidenkäyttöä, mitä kuitenkin valvonnalla ei voida valvojan toimesta todeta.

Ministeriö muistuttaa, että silloin kun tuomittu on sijoitettuna päihdehuollon laitokseen, päihdeettömyyttä valvotaan myös laitoksen toimesta samoin menetelmin. Usein päihdeiden käytön toteaminen johtaa laitosjakson päättymiseen. Päihdehuollon toimintayksiköiden toteuttaman päihdeiden käytön valvonnan yhteyttä rangaistuksen toimeenpanoon tulisi jatkossa pohtia.

Kouvolan hovioikeus pitää valvontarangaistuksesta annettavan lain 8 §:n 4 momentissa säädettyä ehdotonta päihdeidenkäyttökieltoa kannatettavana, mutta kiinnittää huomiota ehdotetun 14 §:n 1 ja 3 momenttien sisällön ristiriitaisuuteen. Lain 14 §:n 1 momentin mukaan Kriminaalihuoltolaitoksen on annettava valvottavalle varoitus, jos hän menettelee 8 §:ssä säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti. Tästä saa käsityksen, että varoitus olisi ensisijainen seuraus myös päihtyneenä olosta. Kuitenkin 14 § 3 momentin mukaan jos tuomittu ei ojennu hänelle annetusta varoituksesta tai on päihtynyt, Kriminaalihuoltolaitoksen on ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi. Ehdotettujen lainkohtien valossa jää epäselväksi, mikä on ensisijainen toimintatapa päihtymytilanteissa.

Helsingin käräjäoikeus kannattaa esitystä valvontarangaistuksen aikaisesta päihdeettömyydestä, mutta arvioi päihdeettömyyden valvonnan voivan muodostua ongelmaksi.

Stakesin näkemyksen mukaan valvontarangaistukseen ja sen toimeenpanosuunnitelmaan tulisi aina liittää riittävässä määrin päihdeiden käytöstä vieroittamiseen liittyviä ja sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisia muita tukitoimia.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus jää kaipaamaan lisäperusteluja siihen, miksi työryhmä suhtautuu niin kategorisen jyrkästi valvontaan tuomitun mahdolliseen pie-

neenkin retkahtamiseen seuraamuksen aikana. Vahvojen perustelujen puuttuminen herättää kysymyksen mietinnössä esitetyn rangaistun tilannetta koskevan yksilöllisen harkinnan suhteesta päihteitä koskevaan kategorisen kielteiseen linjaukseen.

Mietinnössä kiinnitetään kiitettävän paljon huomiota rikoksista tuomittujen ja varsinkin sähköisen valvonnan mahdollisen kohderyhmän päihdeongelmiin sekä nykyisen seuraamusjärjestelmän sosiaalista valikointia synnyttäviin piirteisiin ja siihen, että päihdeongelmista kärsivät voivat syrjäytyä yhdyskuntaseuraamuksista ja päätyä vankilaan päihdesairautensa vuoksi. Työryhmän esityksiä, joilla tähän ongelmaan voidaan vaikuttaa, on syytä vahvasti tukea.

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta arvioi vankeusrangaistukseen tuomittavien nykytilanteen perusteella, että suurella joukolla sähköiseen valvontaan tuomittavista voi olla ongelmia päihteiden kanssa. Ehdotettua päihteiden täyskieltoa ja kiellon tehokasta valvontaa on pidettävä kannatettavana, mutta samalla on valittava todettava, että sopimushoidon käyttämisen valmistelu rikosoikeudellisena seuraamuksena ei ole edennyt. Sopimushoidon valmistelua olisi syytä myös jatkaa. Päihdeettömyyden valvonnan osalta kiinnittää huomiota, että jostakin syystä valvontakeinojen joukossa ei ole mainittu verinäytteen ottamista.

Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinja toteaa, että valvontarangaistuksen kohderyhmässä ovat suurelta osin kyseessä yhdyskuntapalveluun päihdeongelmien takia soveltumattomat. On aiheellista varautua päihdeongelmien esiintymiseen ja suunnitella seuraamus siten, että se samalla edistäisi näiden ongelmien käsittelyä. Mietinnössä ei kuitenkaan käsitellä sitä, miten kuntien kanssa toimitaan niin, että valvontarangaistuksen antamat mahdollisuudet päihdekuntoutukseen käytetään hyväksi tai miten Khl:n omassa työskentelyssä pitäisi ottaa huomioon asiakkaiden päihdeongelmaisuus (esimerkiksi ohjelmien käyttönä).

Kriminaalihuollon tuloslinja korostaa, että päihdekontrollin on oltava riittävän tehokasta ja usein tapahtuvaa. Päihdetestauksen menetelmiä ja käytäntöjä kehitettäessä on tavoiteltava asiakas- ja tilannekohtaisesti harkittua puhallus-, virtsa- ja sylkitestien yhdistelmää.

Kriminaalihuoltolaitoksen Pohjanmaan aluetoimisto arvioi, että raskaimmin päihdeongelmaiset tuskin menestyvät valvontarangaistuksen tiukkojen ehtojen kanssa. Toisaalta on varmasti hyvä antaa epävarmoissa tilanteissa mahdollisuus yrittää. Onhan mahdollista, että tiukka raittiusvaatimus toimii eräänlaisena tukena.

Kunnallinen Päihdehuoltoyhdistys ry kannattaa päihdeettömyysvaatimusta ja siihen liittyvää valvontaa. Yksilöllistä tukea päihdeettömyyteen tulisi järjestää jokaiselle tuomitulle ja tasapuolisesti koko maassa. Tämä on haasteellinen tehtävä, koska päihdepalveluja ei ole tasapuolisesti saatavissa maan eri osissa.

Suomen Asianajajaliiton käsityksen mukaan valvontarangaistuksen mahdollisuudet ja ongelmat kulminoituvat siihen, millä keinoilla ehdottoman päihdeettömyyden vaatimus voidaan saavuttaa ja samalla kuitenkin soveltaa tätä rangaistusmuotoa eriasteisista päihdeongelmista kärsivien kohdalla.

4.10. Valvonta

Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että niitä henkilöitä, jotka työskentelevät tuomitun kanssa sosiaali- ja terveysministeriön asumispalveluissa tai vastaavalla tavalla ei tule määrätä valvojan apuna toimivaksi henkilökseksi.

Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan mukaan ehdotetun valvontarangaistuslain 8 § ja 21 § kaipaavat täsmentämistä, koska niissä asetetaan velvollisuuksia vain tuomitulle. Rikoksenteikijän asuinkumppanin antama suostumus valvontarangaistuksen tuomitsemiseen ei tiedekunnan käsityksen mukaan sellaisenaan vielä merkitse velvollisuutta päästää valvontaviranomaista tuomitun asuntoon. Tilanne voi olla esimerkiksi sellainen, että rikoksenteikijä on päihtymystilansa vuoksi kykenemätön päästämään valvontavirkamiestä asuntoonsa ja rikoksenteikijän asuinkumppani puolestaan haluton päästämään virkamiestä sisään, jotta rikoksenteikijän syyllistyminen valvontarangaistuksen ehtojen rikkomiseen ei tulisi ilmi. Tällaisten tilanteiden välttämiseksi asuinkumppanilta olisi edellytettävä valvontarangaistuksen tuomitsemisen ehtona myös sitä, että hän suostuu tarvittaessa päästämään valvontaviranomaisen tuomitun asuntoon. Täsmennysten jälkeenkin ongelmaksi edellä mainitun esimerkin kaltaisissa tilanteissa jäisivät tapaukset, joissa rikoksenteikijän asunnossa on hänen lisäksi paikalla vain alaikäisiä henkilöitä.

Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinjan mukaan apuvalvojan käyttö, tehtävät, vastuu ja vaadittava koulutus edellyttävät vielä lisäkäsittelyä. Olisi syytä harkita myös turvapalveluyrityksen käytön kokeilemista vaihtoehtona.

Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto näkee henkilökohtaiseen kanssakäymiseen perustuvan valvonnan ja tukityön oleellisen tärkeänä valvontarangaistuksessa.

Kriminaalihuoltolaitoksen Pohjanmaan aluetoimiston käsityksen mukaan osan valvontakäynneistä tulee tapahtua parityönä. Työturvallisuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Kriminaalihuoltolaitoksen Turun aluetoimiston käsityksen mukaan valvontakäynneille on työturvallisuussyistä osallistuttava kaksi virkamiestä kerrallaan.

Myös *Kriminaalihuoltolaitoksen Porin aluetoimisto* painottaa, että yllättävät kotikäynnit olisi tehtävä kahden ihmisen voimin.

Pohjois-Suomen aluevankilan mukaan nyt suunnitteilla olevia teknisen valvonnan ratkaisuja lienee hyödyllistä testata ja käyttää ristiin myös vankiloiden toteuttamassa valvotun koevapauden toimeenpanossa.

Länsi-Suomen aluevankila pitää satelliittipaikannusta (GPS) hyvänä valintana tekniseksi ratkaisuksi. Sillä saadaan esimerkiksi reaaliaikainen seuranta tai lisäksi karttapohjaan jälkiviiva siitä, missä henkilö on liikkunut. Aluevankilan mukaan nykyään vankiloiden käytössä oleva matkapuhelinten paikannusjärjestelmä on liian epätarkka.

Länsi-Suomen aluevankila kaipaa myös selkeää kannanottoa siitä, onko valvojan avuksi määrätyllä henkilöllä oikeutta ottaa esimerkiksi puhalluskoe valvonnassa olevalta. Lausunnonantaja pohtii myös, voitaisiinko laitoksen ulkopuolella käyvät vangit, esim. opintolupalaiset, liittää samaan järjestelmään. Kaikki tiedot tulisi saada samaan valvontapisteeseen, josta raportit sitten lähetetään siihen laitokseen, josta valvottava vanki on lähtenyt tai on kirjoilla.

Vankilavirkailijoiden liitto VVL ry:n näkemyksen mukaan valvonnan käytännön toteutusta koskeviin ehdotuksiin liittyy erinäisiä ongelmia. Yhdistys pitää valvojan apuna toimivan henkilön osaamisen määrittelyä liian laajana ja epätasällisena. Lausunnonantaja katsoo valvontatehtävän kuuluvan lähtökohtaisesti virkamiestyönä tehtäväksi. Ehdonalaisen vapauden valvonnassa tuomitut ovat rangaistusajan loppuosalla, jolloin heidän käytöksestään on ole-

massa selvä käsitys, toisin kuin valvontarangaistukseen tuomituilla. Parityöskentely on todettu koevapauden valvonnassa välttämättömäksi. Keskusvalvomosta käsin hoidettavaa valvontaa lausunnonantaja pitää laitehankintojen ja osaamisen keskittämisen kannalta järkevänä ehdotuksena.

Tampereen kihlakunnan poliisilaitoksen mukaan taloudelliseen järjestelmään pyrittäessä valvontaorganisaation keskusvalvomo tulisi liittää osaksi jonkin vankeinhoitolaitoksen suuren yksikön ympärivuorokautista toimintaa eikä missään tapauksessa perustaa tätä varten uutta yksikköä.

4.11. Rangaistuksen ehtojen rikkominen

Rovaniemen käräjäoikeus kaipaavat joitakin määritelmiä siitä, mitä tarkoitetaan säädettyjen velvollisuuksien vastaisella menettelyllä ja mitä tarkoitetaan vakavalla rikkomisella.

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta pitää legaliteettiperiaatteen soveltamisen kannalta toivottavana, että ehtojen vakavan rikkomisen sisältöä voitaisiin täsmentää muillakin esimerkeillä kuin päihtymyksellä. Vastaavasti valvontarangaistusta koskevan lakiehdotuksen 15.2 §:ssä mainittuja erityisiä syitä, joilla tuomioistuimien voi katsoa jo suoritettuna valvontarangaistuksen rangaistuksen täydeksi suoritukseksi, olisi syytä eritellä tarkemmin. Pulmia voivat aiheuttaa erityisesti ehdonalaisen vapauden tilanteet.

Tampereen kihlakunnan poliisilaitos pitää ehtojen rikkomista koskevaa sanamuotoa sellaisenaan, että valvontaehtojen ”tavallinen” rikkominen ei johtaisi täytäntöönpanoon ja aiheuttaisi ikuisen kiistelyn siitä, oliko rikkominen vakavaa vai ei. Esityksen mukaan vakavaa rikkomista olisi esimerkiksi päihteiden käyttö rangaistusaikana, mutta on epäiltävissä, että vasta päihtymyksen vuoksi tapahtuneet kiinniotot laukaisisivat tämän mekanismin.

Suomen Lakimiesliitto katsoo, että valvontarangaistuksen rikkomista koskevasta 14 §:stä tulisi legaliteettiperiaate huomioon ottaen ilmetä selvästi ehdoton päihteettömyysvaatimus sekä avoimemmin se, mitä tarkoitetaan vakavalla toimeenpanosuunnitelman rikkomisella.

4.12. Resurssit

Valtiovarainministeriön mukaan uudistukseen liittyy epäsuoria ja vaikeasti arvioitavia kustannuksia, jotka hankaloittavat kattavan kustannusarvioinnin tekoa. Työryhmämietinnöstä ei saa tarpeeksi selvää kuvaa uudistusten käytännön tason vaikutuksista rikosseuraamusalan hallinnolle. Erityisesti valvontarangaistuksen toimeenpanoon tarvittavat henkilöresurssit ja järjestelmän ylläpitotarpeet suhteessa mahdollisen kohdejoukon kokoon herättävät kysymyksiä. Valvontasuunnitelmat ja itse valvonta olisi järjestettävä yksinkertaisella ja järkevällä tavalla siten, että rangaistusten täytäntöönpanon työmäärä vähenee huomattavasti.

Turun käräjäoikeus pitää välttämättömänä riittävien lisäresurssien varaamista uudistusten käynnistysvaiheeseen, jos uudistukset toteutetaan.

Helsingin kaupunginhallitus korostaa, ettei kunnille saa aiheutua ylimääräisiä kustannuksia tai valvontavelvoitteita rangaistuksen suorittamisesta päihdehuollon laitoksessa tai sosiaalitoimen asumispalveluyksikössä. Kaupunginhallitus toteaa, että ohjaus vankiloista päihdehuollon laitoksiin on tällä hetkellä varsin vähäistä, Helsingissä tapausten määrä on alle 10

vuodessa. Vankeinhoidon ja kuntien sosiaalityöntekijöiden yhteistyötä tulisi tiivistää vapautuvien vankien siviilielämän edellytysten turvaamiseksi.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen mukaan on tärkeää huolehtia lainsäädännön tasolla riittävien resurssien osoittamisesta vahvan sosiaalisen tuen sisältävän valvonnan järjestämiseen. Kysymys resurssien riittävyydestä ei koske ainoastaan valvonnan toimeenpanosta vastaavaa viranomaista, vaan myös valvojan avuksi mietinnössä esitettyjä avustajia. On myöskin kysyttävä sitä, millaisia seurauksia ja ongelmia voi liittyä siihen, että päihdekuntoutuksesta koituvat kulut ohjautuisivat valvontaan liittyvässä hoidossa kuntien vastattaviksi. Onko mahdollista, että kunnasta riippuen tuomitut joutuisivat silloin keskenään epätasa-arvoiseen asemaan, kuten päihdehoidossa näyttää kansalaisille muissa yhteyksissä tapahtuneen?

Rikosseuraamusviraston vankeinhoidon tuloslinjan mukaan Kriminaalihoitolaitoksen ja Vankeinhoitolaitoksen yhdistäminen luo mahdollisuuden valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden yhdenmukaiseen toimeenpanoon, mikä voi osittain säästää resursseja ja tuoda synergiaetuja. On kuitenkin otettava huomioon, että valvottua koevapautta varten ei varattu sen käyttöön oton yhteydessä yhtään uusia henkilöstöresursseja. Koska valvotun koevapauden käyttöä on edelleen tarkoitus laajentaa, sen toimeenpanoon tarvitaan edelleen lisää resursseja.

Rikosseuraamusviraston kriminaalihoollon tuloslinja pitää työryhmän arviota siitä asiakasmäärästä, joka tarvitsee rikoksenuusimiseksiin kohdistuvaa työskentelyä, alimitoitettuna. Resurssien riittävyys on myös kokeilun onnistumisen edellytys. Kokeilun ajan resurssien käyttöä ja tarvetta on seurattava ja on oltava mahdollisuus resurssien lisäämiseen jo kokeilun aikana. Työssä käyvien osuus saattaa olla tuomittavista vain neljäs- tai viidesosa. Muissa tapauksissa Khl:n tehtävänä olisi suunnitella, järjestää ja osin toteuttaa toimintavelvoite.

Resurssien järkevän käytön mahdollistamiseksi seuraamukseen liittyviä lausuntoja koskevaa lainsäädäntöä on kehitettävä siten, että eri seuraamuksia varten tehdään yksi yhteinen seuraamusselvitys.

Kriminaalihoitolaitoksen Tampereen aluetoimisto pitää työryhmän resurssiarviota alimitoitettuna. Valvontarangaistusselvitys erilaisine osioineen näyttää olevan huomattavasti aikaa- vievämpi ja vaativampi kuin yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitys.

Kriminaalihoitolaitoksen Turun aluetoimiston mukaan mietinnössä arvioiduilla resursseilla ei pystytä turvaamaan valvontarangaistuksen täytäntöönpanon onnistumista.

Kunnallinen Päihdehuoltoyhdistys ry huomauttaa, että ehdotukseen ei kuulu kustannusten jakaantumisselvitystä valtion ja kuntien välillä.

Kriminaalihoollon tukisäätiön mukaan valvontarangaistukseen tuomitut tulisivat olemaan voimavarahaaste henkilön kotikunnan sosiaali- ja terveydenhuollolle sekä koulutus- ja työhönkuntoutusorganisaatiolle. Ilman kuntien ja muiden toimijoiden mukaantuloa ei valvontarangaistuksen kuntoutuksellisiin tavoitteisiin päästä. Miten toimitaan, jos valvontarangaistuksen sisällöksi määrätään päihdekuntoutus, mutta kunta ei halua sitä järjestää tai kustantaa?

Vankilavirkailijoiden liitto VVL ry toteaa, että valtion tuottavuusohjelman mukaan Vankeinhoitolaitoksen henkilötyövuosia on vähennettävä vankiluvun laskiessa. Missään ei valitetta-

vasti ole todettu, ettei tämä voisi koskea myös lähityön virkoja. Näin ollen työryhmän ehdotukset ovat näiltä osin ylioptimismia, mutta sinänsä kannatettavia.

4.13. Ehdonalainen vapautuminen

Helsingin käräjäoikeus ei kannata mahdollisuutta ehdonalaiseen vapautumiseen valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa. Valvontarangaistus on pituudeltaan melko lyhyt. Valvontarangaistus, joka mahdollistaa tuomitun työ- ja opintopaikan säilyttämisen, on kuitenkin selvästi lievempi seuraamus kuin ehdoton vankeusrangaistus. Kovin lyhyitä, muutaman viikon kestäviä valvontarangaistuksia ei sen vuoksi yleiseltä kannalta varmaankaan pidettäne lainkaan rangaistuksina.

Tietosuojavaalutuetun mukaan on luontevinta, kuten mietinnössä on esitettykin, että ehdonalaiseen vapauteen pääseminen määräytyisi valvontarangaistuksessa samoin perustein kuin ehdottomassa vankeusrangaistuksessa.

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta pitää mielenkiintoisena, mutta ongelmallisenä työryhmän ehdotusta ehdonalaisten vapauden järjestelmän ulottamisesta valvontarangaistukseen. Selkeintä on, jos rangaistus suoritetaan päivästä päivään sellaisena kuin se on tuomittu. Jos valvontarangaistukseen liitetään ehdonalaista vapautusta, tulee vapauttamissääntöjen olla mahdollisimman samanlaiset kuin vapauduttaessa ehdottomasta vankeudesta ehdonalaiseen vapauteen.

Ehdonalaisten vapauden määräaikojen laskemisen osalta mietinnössä todetaan, että "(v)aikea ilman uusia säännöksiäkin on selvää, ettei määräosien käyttämisestä aiheutuvia päivän osia panna täytäntöön, saattavat täsmentävät säännökset tästä asiasta olla selvyiden vuoksi tarpeen." (s. 64-65) Tämä asia ei ole aivan niin selvä kuin mietinnössä annetaan ymmärtää. Tiedekunta katsoo, että juuri selvyiden vuoksi asiasta olisi syytä kirjoittaa täsmentävät lain tasoiset säännökset.

Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan mukaan ehdonalaista vapautumista koskevat erityissäännökset olisivat tarpeen ottaen huomioon, että ehdonalaiseen vapautumiseen liittyvät koeaika, jäännösrangaistus ja sen täytäntöönpantavaksi määräämisen mahdollisuus. Olisiko koeaikana tehdystä, ehdotonta vankeusrangaistusta edellyttävästä rikoksesta ja jäännösrangaistuksesta määrättävä aina yhteinen ehdoton vankeusrangaistus? – Tässä yhteydessä tiedekunta katsoo aiheelliseksi huomauttaa kantanaan, että vankeusuudistuksen yhteydessä RL 2 c:14:ään otettu säännös, jonka mukaan sanotun tyyppisessä tilanteessa on määrättävä yhteinen rangaistus RL 7 luvun säännöksiä noudattaen, on epäonnistunut ratkaisu.

Rikosseuraamusviraston oikeudellisen yksikön mukaan se, että valvontarangaistuksesta päästettäisiin ehdonalaiseen vapauteen ja että ehdonalaisessa vapauttamisessa sovellettaisiin rikoslain 2 c luvun säännöksiä, tekee valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta monimutkaisen. Työryhmän valvontarangaistusta koskevaa lakiehdotusta tulisi erityisesti rangaistusaikojen laskemisen osalta täsmentää.

Ehdotetusta laista puuttuu ensinnäkin säädös siitä, kuka päättää valvontarangaistusta suorittavan päästämistä ehdonalaiseen vapauteen. Aina lakiehdotuksesta ei myöskään käy ilmi, tarkoitetaanko esimerkiksi rangaistuksen päättymispäivällä sitä päivää, jolloin valvottava pääsee ehdonalaiseen vapauteen vai sitä päivää, jolloin hän on kokonaan suorittanut rangaistuksensa. Samoin ei ole yksiselitteistä, mitä tarkoitetaan valvontarangaistuksen suorittamatta

olevalla osalla. Lain 20 §:ssä esitetty usean valvontarangaistuksen täytäntöönpanosääntö kaipaasi myös täsmennystä.

Rikosseuraamusviraston vankeinhoidon tuloslinja pitää tarkoituksenmukaisena, että valvontarangaistuksesta pääsee ehdonalaiseen vapauteen samojen sääntöjen mukaan kuin vankeudesta. Näin muuntosuhteet eivät aiheuttaisi tilanteita, joissa rangaistusten välinen ankaraus olennaisesti muuttuisi.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry toteaa, että ehdonalaisen vapautumisen vuoksi valvontarangaistus on käytännössä huomattavasti maksimirangaistusta lyhyempi. Esitetty malli tulee teettämään Kriminaalihuoltolaitoksella tuntuvasti turhaa työtä.

4.14. Valvontarangaistuksen kokeiluvaihe

Asiaan kantaa ottaneet lausunnonantajat kannattivat yleisesti valvontarangaistuksen käynnistämistä kokeiluna; vain kokeilun kestosta esitettiin vaihtelevia näkemyksiä. Joissakin lausunnoissa muistutettiin siitä, että kokeilun tulee olla valtakunnallinen.

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunnan arvion mukaan kolmen vuoden kokeiluaika voi olla liian lyhyt. Olisi syytä harkita esimerkiksi viittä vuotta, jotta ehdittäisiin saada riittävästi tutkimustietoa kokeilusta ja olisi riittävästi aikaa myös valmistella uusi pysyvä laki. Kolmen vuoden kokeiluaikaa kannattaa muun muassa *Kunnallinen Päihdehuoltoyhdistys*.

Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinja pitää valvontarangaistuksen käyttöönottoa kokeiluna ja siihen liittyvää seurantatutkimusta ehdottomasti aiheellisena, koska valvontarangaistukseen liittyy monia uudenlaisia periaatteellisia sekä käytännön kysymyksiä, joita voidaan selvittää kokeilussa.

Kriminaalihuollon tukisäätiö ehdottaa, että lain kokeiluajalta annettaisiin selonteko eduskunnalle. Tällöin saataisiin tietoa siitä, miten toimintaohjelmat ja yhteiskunnan tukipalvelut ovat toteutuneet käytännössä.

4.15. Muuta valvontarangaistuksesta

Valtiovarainministeriön mukaan mietinnössä ehdotettuja uudistuksia ja sähköisen valvonnan kokonaishyödyntämismahdollisuuksia on syytä kytkeä rikosseuraamusalan vireillä oleviin uudistuksiin. Erityisesti Kriminaalihuoltolaitoksen ja Rikosseuraamusviraston yhdistämishanke olisi otettava huomioon.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että valvontarangaistusselvityksen laadinnassa ja toimeenpanosuunnitelman laadinnassa on alueita, joilla yhteistyö sosiaaliviranomaisiin voi olla tarpeellista. Laissa ei kuitenkaan säädetä tiedonsaantioikeudesta tai selvitystä tekevien velvollisuudesta tiedustella sosiaaliviranomaisilta, onko näiden tiedossa seikkoja, jotka tulisi ottaa huomioon, kun päätetään valvontarangaistuksesta. Jatkovalmistelussa tulisikin arvioida tiedonsaantioikeudesta säättämisen tarpeellisuutta.

Kouvolan hovioikeus kiinnittää huomiota valvontarangaistuslain 16 §:n pykälän otsakkeeseen (Rikkomusten oikeudenkäyntimenettely) ja ehdottaa yhdyskuntapalvelusta annetun lain 10 §:ää mukailevaa muotoa "Menettely vankeudeksi muuntamisasiassa".

Kouvolan hovioikeus toteaa myös, ettei mietinnön perusteluista ilmene, miten valvontarangaistusten kuuden kuukauden yhteiseen enimmäiskestoon on päädytty (20 §). Samaan aikaan täytäntöönpantavana olevat vankeusrangaistukset lasketaan rikoslain 2 c luvun 4 §:n mukaan yhteen.

Turun sosiaalikeskus huomauttaa, että lakiluonnoksissa käytetty ilmaus ”Rikosseuraamusviraston vahvistaman kaavan mukainen lomake” on muissa yhteyksissä tuottanut jonkin verran tulkintaongelmia. Sanamuodosta ei selviä, tarkoitetaanko perinteisiä lomakkeita, sähköisiä lomakkeita vai tietyn kaavan mukaan tehtyjä asiakirjoja.

Tietosuojavaltuutettu esittää tarkistettavaksi, onko ”sähköinen valvonta” terminä riittävän tarkoin sisällytetty esimerkiksi henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annettuun lakiin vai kattavatko säännöksen määritelmät ym:t esitetyn uuden seuraamusmuodon.

Tietosuojavaltuutettu huomauttaa myös, että sähköisen valvonnan tietoturvassa ja tietosuojan toteuttamisessa huomioon otettavista seikoista tehdyssä luettelossa on valitettavasti jääty ot-sikkotasolle.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen mukaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota valvontarangaistuksen yhteisöllisiin merkityksiin, jotka jäävät mietinnössä melko vähälle huomiolle.

Kirkkohallitus korostaa sitä, että sähköisen valvonnan toteuttaminen edellyttää tuen ja valvonnan liittämistä toisiinsa. Pelkkä valvonta ilman tukea voi muodostua monella tavalla haitallisia seurauksia sisältäväksi toimeksi.

Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan käsityksen mukaan valvontarangaistusselvityksen ja toimeenpanosuunnitelman laatimisesta sekä toimintavelvoitteen suorittamispaikkaan kulkemisesta aiheutuvien kustannusten jättäminen epäillyn/tuomitun itsensä maksettaviksi olisi oikeampi ratkaisu kuin niiden korvaaminen valtion varoista.

Rikosseuraamusviraston oikeudellinen yksikkö ei katso enää sähköistä valvontaa ehdonalaisessa vapaudessa tarkoituksenmukaiseksi siinä tapauksessa, että vanki on määrätty valvot-tuun koevapauteen ennen ehdonalaista vapauttamista ja koevapaus on kulunut moitteitta.

Rikosseuraamusviraston vankeinhoidon tuloslinja arvioi, että valvontarangaistus olisi ehdo-tonta vankeusrangaistusta oikeudenmukaisempi sakkojen muuntorangaistukseksi, mutta ku-ten työryhmäkin toteaa, tässä ryhmässä voi olla paljon henkilöitä, jotka eivät suoriudu val-vontarangaistuksesta. On hyvä, että oikeusministeriö pyrkii vähentämään sakon muuntoran-gaistuksen käyttöä muillakin keinoin.

Vankeinhoidon tuloslinja pitää myös tärkeänä kysymystä kokonaan rangaistuksensa suoritta-vien valvonnasta 5/6 jälkeen tapahtuvassa ehdonalaisessa vapaudessa. Tähän ryhmään kuu-luvilla on usein melko suuri riskiä syyllistyä uudelleen vakavaan rikokseen jos hän vapautuu suoraan suljetusta vankilasta, mitä voitaisiin ehkäistä sähköisellä valvonnalla. Lienee syytä miettiä myös muita toimenpiteitä, joilla kokonaan rangaistuksensa suorittaneiden riskiä uu-siin rikoksiin voidaan pienentää.

Rikosseuraamusviraston kriminaalihuollon tuloslinja huomauttaa, että mietinnössä on oletet-tu, että yhdyskuntapalvelussa ei tapahtuisi lähivuosina sellaisia merkittäviä muutoksia, jotka

voivat vaikuttaa sen ja valvontarangaistuksen suhteeseen. Toisaalta mietinnössä on tähden-
netty käynnissä olevien uudistushankkeiden huomioimista ja sitä, että seuraamusten kokonai-
suus muodostuu yhtenäiseksi ja hyvin toimivaksi. Yksi tällainen huomioon otettava hanke on
lokakuussa 2006 luovutettu oikeusministeriön työryhmän ehdotus päihdekuntoutuksen li-
säämisestä yhdyskuntaseuraamuksissa.

Kriminaalihuollon tuloslinja painottaa, että vaikuttavuuden näkökulmasta Khl:n rikoksen uu-
simisriskiin kohdistuvan työn tulee muodostaa jatkumo sosiaali- ja terveystalvelujen kanssa.
Esimerkiksi päihdekuntoutuksen kannalta motivoivalla ohjelmatyöllä on merkitystä vain, kun
päihdepalvelut ja Khl:n käytännöt toimivat yhteen niin, etteivät Khl:n interventiot jää irralli-
siksi.

Kriminaalihuollon tuloslinjan arvion mukaan valvontarangaistus muuttanee tilannetta niin,
että valvottu koeevapaus olisi syytä sisällyttää samaan lakiin. Tällöin valvontarangaistus voisi
olla tuomioistuimen tuomitsema yhdyskuntaseuraamus lyhyen vankeusrangaistuksen sijasta
tai pitkän vankeusrangaistuksen ensimmäinen askel vapautumiseen.

Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto näkee, että yhteistyö päihdekuntoutusta
järjestävien laitosten kanssa tulee olemaan hyvin tärkeässä asemassa. Aluetoimistoa kiinnos-
taa, perustuuko yhteistyö eri toimijoiden kanssa johonkin yhteiskunnalliseen velvoitteeseen
tai lainsäädäntöön.

Kriminaalihuoltolaitoksen Pohjanmaan aluetoimiston mukaan valvontarangaistuksen sisäl-
lön heikko kohta näyttää olevan tuomion kulumisen mahdollisesta sairastelusta huolimatta.
Toimintavelvoitteet jäävät hoitamatta, jos tuomittu hankkii todistuksen sairaudesta.

Pohjanmaan aluetoimisto pitää kannatettavana ehdotukseen sisältyvää mahdollisuutta toi-
meenpanon keskeytykseen eräissä tilanteissa. Kriminaalihuollon asiakaskunnan olosuhteet
ovat harvoin kovin stabiileja, asunnot ja asuinkumppanit vaihtuvat useammin kuin ns. nor-
maaliväestöllä.

Pohjois-Suomen aluevankila toteaa, ettei valvontarangaistus ensisijaisesti koske Vankeinhoi-
tolaitosta, mutta rangaistuksen jostain syystä keskeytyessä tuomittu passitettaneen vankilaan.
Tällöin nousee ajankohtaiseksi kysymys siitä, miten ja miltä osin Kriminaalihuollon valvon-
tarangaistusta varten keräämää tietoa voidaan käyttää vankisijoittelussa.

Suomen Lakimiesliitto kysyy, mitä ovat valvontarangaistuslain 15 §:ssä mainitut erityiset
syyt, joiden nojalla tuomioistuin voi katsoa jo osin suoritettuna valvontarangaistuksen rangai-
stuksen täydelliseksi suoritukseksi.

Kriminaalihuollon tukisäätiö huomauttaa, että kuntouttavaa näkökulmaa enemmän valvonta-
rangaistusesityksen taustalla tuntuu painottuvan voimakas taloudellisen säästön perustelu.

Lisäksi Kriminaalihuollon tukisäätiö kiinnittää huomiota siihen, että sosiaali- ja terveystalve-
luissa toteutettavan kuntoutuksen sisällön laatuun ja asianmukaisuuteen tyytymätön palvelu-
jen saaja voi tehdä asiasta kantelun esim. läänin sosiaalitarkastajalle. Mikä on se vastaava
asiantunteva elin, jolle valvontarangaistuksen sisältöön tyytymätön voi tehdä asiassa valituk-
sen? Voiko läänin sosiaalitarkastaja ottaa tutkittavakseen myös valvontarangaistukseen sisäl-
tyvien sosiaalipalvelujen asianmukaisuuden?

Länsi-Suomen aluevankilassa on keskusteltu siitä, voitaisiinko Vati-tiedostoon tehdä samalle sivulle valvotun viikko-ohjelma, toimintasuunnitelma sekä valvontatapahtumat.

Vankilavirkailijoiden liitto VVL ry toteaa, että mietinnöstä jää väistämättä käsitys taustalla olevasta painavasta taloudellisesta motiivista. Tällä ei kuitenkaan pidemmällä tähtäimellä saavuteta niitä tavoitteita, joita sähköisellä valvonnalla vankeinhoidollisesti tavoitellaan.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry kritisoi valvontarangaistuslain 14 §:ssä ehdotettua kirjallista varoitusta tilanteissa, joissa valvottava on menetellyt velvollisuuksiensa vastaisesti. Liitto pitää lainkohtaa tarpeettomana samoin kuin kirjallista varoitusta kokonaisuudessaan.

5. ARVIOT MATKUSTUSKIELTOA KOSKEVASTA EHDOTUKSESTA

Suurin osa matkustuskieltoon kantaa ottaneista lausunnonantajista suhtautui torjuvasti ehdotukseen, jonka mukaan sähköinen valvonta liitettäisiin kaikkiin matkustuskieltoihin. Kritiikkiä sai osakseen myös työryhmän ehdotus, jonka mukaan tuomioistuimien päättäisi paikallaolovelvoitteen sisältävästä matkustuskiellosta. Sähköisen valvonnan käyttöä pakkokeinoissa pidettiin muuten tarpeellisena tai selvittämisen arvoisena.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto katsoo, että sähköisen valvonnan liittäminen kaikkiin matkustuskieltoihin on tässä vaiheessa teknisesti haastavaa, jollei jopa ylivoimaista. Lisäksi sähköinen valvonta vaatisi riittävät henkilöstöresurssit, jotta valvottavan henkilöllisyys voitaisiin varmistaa esimerkiksi GSM-valvontaa käytettäessä. Sähköisen valvonnan toimivuus ja uskottavuus edellyttävät teknisesti luotettavasti toimivia järjestelmiä sekä riittäviä resursseja järjestelmän ylläpitoon. Näiden seikkojen vuoksi sähköisen valvonnan liittäminen matkustuskieltoon tulisi olla harkinnanvarainen toimenpide.

Sähköisen valvonnan liittäminen matkustuskieltoon tulisi sisäasiainministeriön poliisiosaston mukaan alkuvaiheessa toteuttaa kokeiluluontoisena kuten valvontarangaistus. Kokeiluluontoisuus huomioon ottaen lausunnonantaja katsoo, ettei tässä vaiheessa ole syytä tehdä erillisiä ratkaisuja viranomaisten toimivaltakysymyksiin liittyen. Toimivaltakysymys tulisi kokonaisuudessaan ratkaista oikeusministeriön asettaman poliisi-, esitutkinta- ja pakkokeinolain uudistamista pohtivan komitean työskentelyn yhteydessä. Poliisiosasto katsoo, että voimassaoleva lainsäädäntö tulisi säilyttää tältä osin ennallaan. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi edelleen päättää matkustuskiellosta ennen syytteen käsittelyn alkua ja oikeussuojan toteuttamiseksi matkustuskieltoon määrätty voisi itse saattaa asiansa pikaisesti tuomioistuimen käsittelyyn.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö kannattaa sähköisen valvonnan käyttöä pakkokeinona. Ministeriö tukee työryhmän näkemystä, jonka mukaan nuorisooireiden sijasta nuoria koskevaa erityis-sääntelyä tulisi sisällyttää sähköisesti valvotun matkustuskiellon määräämistä ja edellytyksiä koskevaan lainsäädäntöön.

Helsingin käräjäoikeuden mukaan sähköistä valvontaa ei pitäisi liittää matkustuskieltoihin, jos se on ilmeisen tarpeetonta. Käytännössä on tapauksia, joissa valvontaa ei tarvita. Ehdotettu järjestelmä lisäisi matkustuskiellon kustannuksia.

Käräjäoikeus kannattaa paikallaolovelvoitteen sisältävän matkustuskiellon käyttöä etenkin nuorten osalta. Se tukee myös ehdotuksia tuomioistuimen päätösvallasta, kieltoon määrättävän kuulemisesta ja asian lykkäysmahdollisuudesta matkustuskieltoa koskevissa asioissa. Käräjäoikeus pitää kannatettavana myös ehdotetun pakkokeinolain 2 luvun 11 §:än säännöstä siitä, että pidättämiseen oikeutettu poliisimies saa tärkeästä syystä myöntää poikkeuksia matkustuskieltoon.

Helsingin käräjäoikeus vastustaa ehdotusta, jonka mukaan käräjäoikeus antaisi matkustuskieltoon määrätylle tekniset valvontalaitteet, jos se päättää matkustuskiellosta. Valvontalaitteiden jakaminen tulee hoitaa keskitetysti joko poliisin tai muun sopivan täytäntöönpanosta huolehtivan tahon välityksellä. Tässä yhteydessä matkustuskieltoon määrätylle voitaisiin myös sopivimmin antaa tarvittava ohjeistus.

Helsingin käräjäoikeus kiinnittää huomiota myös siihen, että ehdotetun pakkokeinolain 2 luvun 13 §:n 2 momentin mukaan muuhun kuin paikallaolovelvoitteen sisältävään matkustuskieltoon määrätylle ehdotetaan ennen syytteen nostamista oikeus saattaa määrätyn matkustuskiellon voimassa pitäminen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Ehdotus ei sisällä säännöstä siitä, että paikallaolovelvoitteen sisältävään matkustuskieltoon määrätty voisi vaatia matkustuskieltoasian käsittelyä tuomioistuimessa. Käräjäoikeus esittää ehdotusta selvennettäväksi siten, että myös paikallaolovelvoitteen sisältävään matkustuskieltoon määrätylle säädettäisiin oikeus saattaa matkustuskieltoasia käräjäoikeuden käsiteltäväksi.

Turun käräjäoikeus arvioi, että nykyisenlaatuinenkin matkustuskielto voinee joissakin tapauksissa olla riittävä. Nykyisen säilyttämistä puoltaa myös se, että pakkokeinon tulisi aina olla niin lievä kuin sen tarkoituksen toteuttamiseksi on mahdollista.

Käräjäoikeus ei pidä erityisen onnistuneena eikä selkeänä ehdotetun pakkokeinolain 2 luvun 3 §:n 2 momentin 1 kohdassa määriteltyä paikallaolovelvoitetta, koska asiallisesti vastaavannaisista velvollisuuksista on kyse myös momentin 2 ja 3 kohdissa.

Turun käräjäoikeus toteaa myös, että asunnossa pysymistä vastaava määräys sisältynee jo nyt useimpiin matkustuskieltoihin. Ehdotettu järjestely saattaisikin johtaa siihen, että lähes kaikki matkustuskiellot siirtyisivät käräjäoikeuden ratkaistaviksi. Käräjäoikeus pitää ehdotusta monimutkaisena ja muutenkin tarpeettomana.

Turun käräjäoikeus arvioi lisäksi ehdotetun pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n lopussa olevaa virkettä, jonka mukaan ”Vangitsemispäätöksestä tehdyn kantelun johdosta paikallaolovelvoitteen sisältävää matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää vangitsemispäätöksen tehnyt tuomioistuin.” Saman luvun 6 §:ssä on vastaavansisältöinen säännös muun kuin paikallaolovelvoitteen sisältävän matkustuskiellon osalta. Säännösten sisältö jää tällaisena epäselväksi. Joka tapauksessa niiden kieliasu on keho, käräjäoikeus toteaa. Parempi olisi: ”Vangitsemispäätöksestä tehdyn kantelun osalta...”

Lisäksi käräjäoikeus huomauttaa, että epäillyn kuulemisesta koskeva sääntely on omiaan aiheuttamaan epäselvyyttä. Asiasta säädetään pakkokeinolain 2 luvun 8 §:ssä ja lisäksi 19 §:ssä on viittaus pakkokeinolain 1 luvun 15 §:n 2 momenttiin, jossa myös on säädetty epäillyn kuulemisesta. Varmuuden vuoksi olisi aiheellista ottaa lakiin myös säännökset siitä, miten usein 13 §:ssä säädettävää kumoamista voi pyytää ja missä järjestyksessä tällainen pyyntö on ratkaistava.

Rovaniemen käräjäoikeus kaippaa tarkempaa selvitystä siitä, kuinka monta matkustuskieltoa vuodessa määrätään ja kuinka paljon niitä rikotaan. Sinänsä käräjäoikeus suhtautuu ehdotukseen myönteisesti varsinkin kun kyse on nuorten rikosentekijöiden rikoskierteen katkaisusta.

Käräjäoikeus kaippaa selvennystä epäillyn kuulemista koskevaan pakkokeinolain 2 luvun 8 §:ään. Tarkoittaako ”varattava tilaisuus tulla kuulluksi” sitä, että asia voidaan ratkaista kansliassa ilman istuntoa? Sama huomio 13 §:n 2 momentista ja 14 §:n 2 momentista.

Lisäksi käräjäoikeus on sitä mieltä, että ”soveltuvin osin” viittaus 19 §:ssä ja monessa muusakin pakkokeinolain kohdassa tekee lain soveltamisen hankalaksi.

Vantaan käräjäoikeus toteaa työryhmän täsmennyksenä esille nostaman paikallaolovelvoitteen olevan hyvin tavanomainen matkustuskielloissa jo nyt, esimerkiksi: epäillyn on oltava tavoitettavissa kotoaan kello 21 - 7 välisenä aikana. Työryhmä ei ole esittänyt mitään perustetta sille, miksi nykykäytäntöä olisi muutettava tällaisissa tavanomaisen paikallaolovelvoitteen sisältävissä matkustuskielloissa, eikä käräjäoikeus pidä työryhmän ehdotusta tältä osin tarkoituksenmukaisena.

Valtakunnansyyttäjänvirasto pitää esitystä sähköisen valvonnan liittämisestä kaikkiin matkustuskieltoihin erityisen kannatettavana. Matkustuskiellon noudattaminen on ollut varsin vaihtelevaa eikä sitä ole valvottu mitenkään. Valvottu matkustuskielto voidaan myös määrätä entistä useammin vankeuden sijasta.

Turun kihlakunnan poliisilaitos pitää poliisin kannalta mielenkiintoisena asiana sitä, kenelle sähköisellä valvonnalla tehostetun matkustuskiellon valvonta kuuluu. Jos poliisille, mikä on ehkä ainoa vaihtoehto, tarvitaan luonnollisesti myös poliisille tekniikka valvonnan suorittamista varten, jolloin esiin nousevat myös kustannuskysymykset.

Työryhmän ehdotus tarkoittaa sitä, että valtaosa matkustuskielloista jatkossa ratkaistaisiin käräjäoikeudessa. Jos matkustuskiellolla pyritään estämään rikollisen toiminnan jatkamista, on paikallaolovelvoite usein ainoa keino tehostaa matkustuskiellon vaikutusta. Matkustuskiellon saattaminen käräjäoikeuden ratkaistavaksi vähentää sitä joustavuutta ja yksinkertaisuutta, millainen se menettelynä tähän asti on ollut ja sitä kautta mahdollisesti vähentää matkustuskiellon käyttöä.

Lausunnonantaja korostaa, että poliisilla tulee ehdottomasti säilyttää oikeus määrätä matkustuskielto koko laajuudessaan esitutinnan aikana, myös paikallaolovelvoite.

Tampereen kihlakunnan poliisilaitoksen käsityksen mukaan pyrittäessä taloudelliseen järjestelmään valvontaorganisaation keskusvalvomo tulisi liittää osaksi jonkin Vankeinhoitolaitoksen suuren yksikön ympärivuorokautista toimintaa eikä missään tapauksessa perustaa tätä varten uutta yksikköä.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta pitää työryhmän ehdotuksia matkustuskiellon tehostamiseksi kannatettavina.

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos katsoo, että olisi tarkoituksenmukaista ottaa sähköinen valvonta käyttöön aluksi seuraamusjärjestelmässä. Tästä saatavien kokemusten perusteella

sähköinen valvonta laajennettaisiin matkustuskieltoihin, mikäli valvontarangaistuksen käytöstä saataisiin myönteisiä kokemuksia.

Poliisilaitoksen mukaan matkustuskieltoon määrätyt ovat noudattaneet poliisilaitokselle ilmoittautumista koskevaa määräystä erittäin hyvin. Käytännössä ilmoittautuminen on ollut ainoa kontrollikeino matkustuskiellon noudattamisessa. Matkustuskieltoon määrätty on usein ollut talousrikoksesta tai vastaavasta epäilty, jolloin rikoksen uusimisvaara jo rikoksen luonteen puolesta ei ole ollut kovin konkreettinen.

Poliisilaitos toteaa, että Schengen-laajentumisen johdosta myös matkustuskieltoon määrätyn liikkuminen on helpottunut, eikä passin pois ottaminen tosiasiallisesti enää vaikeuta matkustuskieltoon määrätyn liikkumista yhtä tehokkaasti. Ilmoittautuminen poliisilaitoksella ei myöskään takaa sitä, etteivätkö matkustuskieltoon määrätyt tosiasiallisesti voisi poistua päätöksessä mainitulta alueelta, koska tehokasta valvontaa ei käytännössä ole. Matkustuskielto on Schengen-laajentumisen jälkeen edelleen käyttökelpoinen turvaamistoimenpide, mutta uusien valvontamenetelmien käyttöönotto on välttämätöntä, jotta matkustuskieltoon määräämisen tarkoitus toteutuu.

Poliisilaitoksen käsityksen mukaan sähköisen valvonnan liittäminen kaikkiin matkustuskieltoihin oletettavasti parantaa matkustuskieltoon määräämisen tavoitetta. Valvonnasta tulisi tosiasiallisesti selvästi tehokkaampaa ja matkustuskieltojen määrä voisi joissakin tapauksissa jonkin verran myös lisääntyä. Erityisesti käyttöala voisi lisääntyä nuorten henkilöiden osalta. Käytännössä matkustuskieltoa voitaisiin käyttää useammin myös niissä tapauksissa, joissa matkustuskielto määrättäisiin rikollisen toiminnan jatkamisen estämiseksi eli pakkokeinolain 2 §:n 1 momentin kohdan 2 tilanteissa.

Poliisilaitos pitää ainakin osin virheellisenä työryhmän käsitystä, jonka mukaan sähköinen valvonta voidaan varsin pitkälle toteuttaa poliisin käytössä olevien järjestelmien varaan. Poliisin käytössä oleva järjestelmä ja laitteisto soveltuvat esimerkiksi ajoneuvojen seurantaan, mutta sähköisen valvonnan toteuttaminen edellyttää tähän soveltuvan tekniikan hankkimista.

Oulun kihlakunnan poliisilaitos pitää merkittävänä, todellisena ja oikeasti vaikuttavana uudistuksena työryhmän ehdotusta sähköisen valvonnan ulottamisesta matkustuskieltoon määrättyihin henkilöihin.

Poliisilaitos toteaa, ettei nykyisessä matkustuskieltojen määräämismenettelyssä ole ainakaan poliisin näkökulmasta ollut havaittavissa epäkohtia. Kaikkien paikallaolovelvoitteen sisältävien matkustuskieltojen kuljettaminen tuomioistuimen kautta lisäisi merkittävästi prosessiin kuluvaa kokonaisaikaa.

Suomen Lakimiesliitto suhtautuu epäilevästi siihen, että kaikkia matkustuskieltoon tuomittuja olisi tarpeen valvoa sähköisesti. Toimivin ratkaisu olisi, jos sähköisen valvonnan liittäminen matkustuskieltoon olisi tuomioistuimen harkinnan alla. Monilla paikkakunnilla poliisi ja tutkinnanjohtajat tuntevat matkustuskiellon piiriin joutuvat henkilöt ja heidän alttiutensa rikkoa matkustuskiellon määräyksiä.

Myös *Suomen Asianajajaliitto* pitää liian kankeana ja kalliina ratkaisuna sitä, että sähköinen valvonta liitettäisiin automaattisesti kaikkiin matkustuskieltoihin. Asianajajaliitto ehdottaa, että matkustuskiellon sisältöä koskevaan pakkokeinolain 2 luvun 3 §:ään sisällytetään neljäs momentti, jonka perusteella tuomioistuin voi määrätä matkustuskieltoon määrätyn sähköi-

seen valvontaan, jos on olemassa vaara, että kieltoa rikotaan. Vastaavasti ehdotettujen pakkokeinolain 2 luvun 1 §:n ja 10 §:n sisältöä tulisi muuttaa.

Kriminaalihuollon tukisäätiö kannattaa matkustuskiellon sähköistä valvontaa, koska sen käyttö saattaisi vähentää vangitsemisen tarvetta. Tällöin tutkintavankien määrä vähenisi. Tutkintavankeuden sijasta määrättävä valvottu matkustuskielto vähentäisi merkittävästi tutkintavankeudesta aiheutuvia haittoja erityisesti tilanteissa, joissa vangittua ei myöhemmin todeta syylliseksi epäiltyyn rikokseen.

Valvonta-aika tulisi ottaa huomioon vähentämällä se tuomittavasta vankeusrangaistuksesta. Rikoslain 6 luvun mukaan vapaudenmenetystä vastaava aika vähennetään tuomitusta vankeusrangaistuksesta, jos rikoksen tehnyt on ollut vapautensa menettäneenä yhtäjaksoisesti vähintään vuorokauden. Ongelmaksi voi muodostua, katsotaanko sähköinen valvonta matkustuskiellossa vapauden menettämiseksi. Näyttää siltä, että uudistus vaatii rikoslain 6 luvun muuttamista.

Käräjäoikeustuomarit ry ei pidä sähköisen valvonnan liittämistä kaikkiin matkustuskieltoihin välttämättä tarpeellisena. Sähköisen valvonnan liittäminen matkustuskieltoon voisi olla tuomioistuimen harkinnassa.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry ei pidä perusteltuna ehdotusta, jonka mukaan tuomioistuin päättäisi paikallaolovelvoitteen sisältävästä matkustuskiellosta. Liiton näkemyksen mukaan esitutkinnan aikaisista matkustuskielloista päättäisi edelleen pidättämiseen oikeutettu virkamies siitä huolimatta, että jatkossa matkustuskieltojen valvonta tapahtuisi sähköisillä apuvälineillä.

Liite

Korkeimmalle oikeudelle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja valtioneuvoston oikeuskanslerille varattiin tilaisuus antaa lausuntonsa työryhmän mietinnöstä.

Lausuntoa pyydettiin seuraavilta viranomaisilta ja järjestöiltä:

Sosiaali- ja terveysministeriö / päihdeasioiden ja sosiaalisen turvallisuuden vastuualue
Sisäasiainministeriön poliisiosasto

Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto / rikos- ja prosessioikeuden yksikkö

Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto / julkisoikeuden yksikkö

Oikeusministeriön oikeushallinto-osasto

Työ- ja elinkeinoministeriö

Valtiovarainministeriö

Helsingin käräjäoikeus

Turun käräjäoikeus

Espoon käräjäoikeus

Rovaniemen käräjäoikeus

Vantaan käräjäoikeus

Kuopion käräjäoikeus

Vaasan käräjäoikeus

Joensuun käräjäoikeus

Kouvolan hovioikeus

Turun hovioikeus

Valtakunnansyyttäjänvirasto

Helsingin kaupungin sosiaalitoimi

Tampereen kaupungin sosiaalitoimi

Turun kaupungin sosiaalitoimi

Vaasan kaupungin sosiaalitoimi

Rovaniemen kaupungin sosiaalitoimi

Espoon kaupungin sosiaalitoimi

Iisalmen kaupungin sosiaalitoimi

Oulun kaupungin sosiaalitoimi

Helsingin kihlakunnan poliisilaitos

Turun kihlakunnan poliisilaitos

Tampereen kihlakunnan poliisilaitos

Oulun kihlakunnan poliisilaitos

Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta

Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta

Kriminaalihuoltolaitoksen Espoon aluetoimisto

Kriminaalihuoltolaitoksen Helsingin aluetoimisto

Kriminaalihuoltolaitoksen Hämeenlinnan aluetoimisto

Kriminaalihuoltolaitoksen Joensuun aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Jyväskylän aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Pohjois-Suomen aluetoimiston Oulun yksikkö
Kriminaalihuoltolaitoksen Kaakkois-Suomen aluetoimiston Lappeenrannan yksikkö
Kriminaalihuoltolaitoksen Kuopion aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Lahden aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Mikkelin aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Porin aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Pohjanmaan aluetoimiston Vaasan yksikkö
Kriminaalihuoltolaitoksen Tampereen aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Turun aluetoimisto
Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimisto

Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuoltoyksikkö

Rikosseuraamusvirasto, vankeinhoidon tuloslinja
Rikosseuraamusvirasto, kriminaalihuollon tuloslinja
Rikosseuraamusvirasto, oikeudellinen yksikkö

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus

Etelä-Suomen aluevankila
Länsi-Suomen aluevankila
Kaakkois-Suomen aluevankila
Itä-Suomen aluevankila
Pohjois-Suomen aluevankila

Tietosuojavaltuutettu
Poliisin tietohallintokeskus

Suomen Lakimiesliitto ry
Käräjäoikeustuomarit ry
Suomen Asianajajaliitto ry
Suomen Poliisijärjestöjen liitto ry
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry
Stakes
A-klinikkasäätiö
Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyö (KDY)
Kunnallinen päihdehuoltoyhdistys ry
Suomen Kuntaliitto ry
Vankilavirkailijain Liitto VVL ry

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Suomen Kriminalistiyhdistys ry
Suomen Mielenterveysseura ry
Suomen Psykologiliitto ry
Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS
KRIS – Etelä-Suomi ry
Vapautuvien tuki ry